

Vilniaus universiteto

Komunikacijos fakulteto

Tarptautinės komunikacijos studijų programos studentė

Milda Šadreikaitė

**EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų 2014-2021 m. Lietuvos kultūros
paveldo tvarkybos darbų rezultatų komunikacijos poveikio tyrimas**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas doc. dr. Juozapas Blažiūnas

Vilnius, 2022

Referato lapas

Šadreikaitė, Milda

EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų 2014-2021 m. Lietuvos kultūros paveldo tvarkybos darbų rezultatų komunikacijos poveikio tyrimas: magistro darbas / Milda Šadreikaitė; vadovas doc. dr. Juozapas Blažiūnas; Vilniaus Universitetas; Komunikacijos fakultetas. – Vilnius, 2022. – 66 p. (127 223 spaudos ženklų): 5 lent., 3 schemas, 2 pav., Santr. Angl. – Bibliogr.: 5 p. 48–52 (57 pavad.)

Study of the Impact of Lithuanian Cultural Heritage EEA and Norwegian Financial Mechanisms 2014-2021 Period Recreation Projects Results Communication: master thesis / Milda Šadreikaitė: supervisor Juozapas Blažiūnas; Vilnius University; Faculty of Communication. – Vilnius, 2022. – 66 p. (127 223 characters): 5 tables, 3 scheme, 2 pictures, Summary. En. – Bibliogr. 5 p. 48–52 (57 titles)

Santrauka

Pagrindiniai žodžiai: Kultūros paveldas, EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai, kultūros paveldo komunikacija, kultūros paveldo aktualizavimas.

Siekiant išsaugoti kultūros paveldą, pasaulinės institucijos vis daugiau skiria dėmesio kultūros paveldo sričiai ir skatina aktualizavimo projektus, kurie didina visuomenės susidomėjimą paveldu, formuoja kolektyvinę atsakomybę ir suteikia galimybę paveldą išsaugoti ateities kartoms. Nors kultūros paveldo aktualizavimą finansuojančių programų yra daug, tačiau pastebima, kad EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai yra vienintelė programa, kuri remia projektus ne tik finansiniu, bet ir profesionalų patirties dalijimosi aspektu. Kultūros paveldo išsaugojimas ir aktualizavimas yra vystomas Europos ir pasauliniu mastu, todėl tarptautinis patirčių dalijimasis padeda pasiekti geresnių projektų rezultatų. Pastebima, kad EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programos išsikelia tikslus išsaugoti ir aktualizuoti, tačiau tarptautinis bendradarbiavimas yra skatinamas tik dėl objekto išsaugojimo darbų. Aktualizavimo procesu rūpinasi tik kultūros paveldo objektų valdytojai, kuriems pritrūksta žinių ir supratimo, kaip galima efektyviai vystyti komunikaciją ir prisidėti prie aktualizavimo efektyvumo didinimo. Šio darbo tikslas – išnagrinėti finansuotų kultūros paveldo objektų aktualizavimo efektyvumą pasitelkiant finansavimo programos lėšas bei specialistų patirtį ir sukurti rekomendacijas, kurios ateities finansavimo programose padėtų pasiekti kultūros paveldo objektų aktualizavimo tikslus.

Išsigryninus darbo problemą buvo išsikeltas tyrimo tikslas – ištirti pasirinktų EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų finansuotų kultūros paveldo objektų projektų aktualizavimo įgyvendinimo procesą ir efektyvumą. Tyrimui atlikti buvo pasirinktas suderintas *kokybinio ir kiekybinio tyrimo* metodas, suorganizuotas kokybinis interviu su kultūros paveldo objektų valdytojais ir atlikta kiekybinė apklausa, kurios metu išanalizuotas kultūros paveldo objektų žinomumas Lietuvos gyventojų mastu. Siekiant ištirti vystomą komunikaciją ir jos poveikį visuomenei, pasirinkti 3 *tyrimo objektai*, kurie buvo finansuoti EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programos ir prieš kelis metus baigė įgyvendinti projektą: Abromiškių dvaras (Elektrėnų sav.), Liubavo dvaras (Vilniaus raj.) ir Pavirvytės dvaras (Mažeikių raj.). Tyrimo metu nustatyti objektų vidinės komunikacijos procesai, išorinės komunikacijos organizavimas ir strategijos, pamatuotas visuomenės informuotumas apie objektus ir nustatytos pagrindinės išorinės komunikacijos priemonės padedančios didinti kultūros paveldo objektų žinomumą. Tyrimo rezultatai parodė, kad EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programa skatina patirties dalijimąsi tarptautiniu mastu, tačiau jis yra orientuotas tik į techninių darbų atlikimą. Aktualizavimo procese dalyvauja tik objektų valdytojai, todėl tos pačios programos skirtingi projektai yra pasiekę ne vienodus žinomumo ir visuomenės įtraukimo rezultatus. Siekiant optimizuoti aktualizavimo procesą ateities programose, pateiktos rekomendacijos ir patobulinta projekto įgyvendinimo eigos schema.

Summary

Key words: Cultural heritage, EEA and Norwegian financial mechanisms, communication of cultural heritage, actualization of cultural heritage.

To preserve cultural heritage, global institutions pay more attention to the field of cultural heritage and promote actualization projects that increase public interest in heritage, form collective responsibility, and provide an opportunity to preserve heritage for future generations. Although many programs finance the actualization of cultural heritage, it is noticeable that the EEA and Norway financial mechanisms is the only program that supports projects financially and by sharing professional experience. The preservation and actualization of cultural heritage are being developed in the EU and globally, so the international sharing of experiences can help to achieve better project results. The program of the EEA and Norwegian financial mechanisms set goals for preservation and actualization. Still, international cooperation is encouraged only for the conservation works. The purpose of this work is to examine the efficacy of the actualization of financed cultural heritage objects using funding program funds and the experience of specialists and to create recommendations

that would help to achieve the goals of cultural heritage object actualization in future funding programs.

In implementing the work problem, the study aimed to investigate the process and effectiveness of the actualization of projects of cultural heritage objects financed by EEA and Norway financial mechanisms. A coordinated qualitative and quantitative research method was chosen for the research, a qualitative interview was organized with managers of cultural heritage objects and a quantitative survey was conducted, during which the awareness of cultural heritage objects among the Lithuanian population was analyzed. To study the developing communication and its impact on society, 3 research objects were selected, which were financed by the EEA and Norwegian financial mechanisms programs and completed the project a few years ago: Abromiškių manor, Liubavas manor, Pavirvytės manor. During the research, the objects internal communication processes, external communication organization, and strategies were determined, the public's awareness of the objects was measured and the main external communication tools helping to increase the awareness of the cultural heritage objects were determined. The study results showed that the EEA and Norway Financial Mechanisms program promotes the sharing of experience internationally, but it is focused only on the performance of technical work. Only object managers participate in the actualization process, so different projects of the same program have achieved different results in the awareness and public involvement. To optimize the actualization process in future programs, recommendations were made, and the project implementation flow chart was improved.

TURINYS

ĮVADAS	7
1. KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ AKTUALIZAVIMAS	10
1.1. Kultūros paveldo objektų aktualizavimo poreikis	10
1.2. Kultūros paveldo objektų aktualizavimo metodai	12
1.3. Kultūros paveldo aktualizavimas pasitelkiant EEE ir Norvegijos finansinius mechanizmus	14
1.4. Kultūros paveldo objektų aktualizuotų projektų rezultatų vertinimas	17
2. AKTUALIZUOTŲ KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ KOMUNIKACIJA	21
2.1. Aktualizuoto kultūros paveldo vidinės komunikacijos samprata	21
2.2. Aktualizuoto kultūros paveldo išorinės komunikacijos samprata	23
2.3. Kultūros paveldo objekto žinomumo didinimo priemonės.....	26
2.4. Aktualizuoto kultūros paveldo komunikacijos gerosios patirtys	28
3. EEE IR NORVERGIJOS FINANSINIŲ MECHANIZMŲ AKTUALIZUOTŲ LIETUVOS KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ KOMUNIKACIJOS TYRIMAS	31
3.1. Tyrimo metodologija	31
3.2. Interviu su kultūros paveldo objektų valdytojais analizė.....	35
3.3. Lietuvos gyventojų apklausos rezultatų analizė	39
3.4. Tyrimo apibendrinimas	42
IŠVADOS	45
REKOMENDACIJOS	46
Bibliografinių nuorodų sąrašas	48
Priedai	53
1 priedas. Anketos klausimai Lietuvos gyventojams	53
2 priedas. Interviu klausimai kultūros paveldo objektų valdytojams.....	56
3 priedas. Interviu su Abromiškių dvaro valdytoju Romualdu Bakučiu.....	57
4 priedas. Interviu su Liubavo dvaro valdytoju Gintaru Karosu.....	60
5 priedas. Interviu su Pavirvytės dvaro valdytoju Antanu Naujoku	62
6 priedas. Romualdo Bakučio sutikimas dalyvauti tyrime	64

<i>7 priedas. Gintaro Karoso sutikimas dalyvauti tyrime</i>	65
<i>8 priedas. Antano Naujoko sutikimas dalyvauti tyrime</i>	66

IVADAS

Temos aktualumas: 1994 m. siekiant mažinti socialinius, kultūrinius ir ekonominius skirtumus Europos Ekonominėje Erdvėje (toliau – EEE) ir stiprinti dvišalius santykius tarp šalių, buvo sukurti EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai. Nuo 2004 m. EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai Lietuvos projektų įgyvendinimui skyrė virš 200 mln. eurų (ECORYS, 2019, p. 10). 2009 m. kultūros srities tikslams įgyvendinti buvo sukurta programa „Kultūros ir gamtos paveldo išsaugojimas ir atgaivinimas“. Vienas iš pagrindinių šios programos tikslų – gerinti visuomenės požiūrį ir didinti supratimą apie Lietuvos kultūros paveldo išskirtinumą Europos kontekste, pasitelkiant valstybių donorų paramą profesionalų patirties dalijimusi ir projektų finansavimu. Šia programa 2009-2014 m. laikotarpyje buvo išsaugota 19 unikalių Lietuvos kultūros paveldo objektų, kurie yra įtraukti į nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą (toliau – NKVR). Nors programa buvo įgyvendinta 2009-2014 m. laikotarpyje, dėl projektų apimties ir realizavimo procesų kompleksiško, paskutiniai projektai buvo baigti 2017 m. (EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai, 2022a). Sėkmingai įvykdžius kultūros paveldo objektų išsaugojimo projektus, siekiant išpildyti aktualizavimo tikslą, tapo svarbu investuoti į komunikaciją ir ilgalaikę kultūros paveldo objektų įveiklinimą¹. Šiuo metu įgyvendinami EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų 2014-2021 m. projektai, kurie yra tvarkybos ir aktualizavimo procese, tačiau jau yra pradedami pasiruošimo darbai tolimesniems finansiniams mechanizmams. Atlikus įgyvendintų projektų rezultatų ir ilgalaikių tikslų efektyvumo tyrimus, galima sukurti gaires, kuriomis vadovaujantis būtų užtikrintas ženkliai efektyvesnis rezultatų įgyvendinimas bei tęstinumas.

Darbo problema: Išnagrinėjus EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų aktualizavimo projektus Lietuvos kultūros paveldo srityje, pastebėta, kad projektuose vienas iš tikslų yra vidinės bei išorinės komunikacijos skatinimas, tačiau vertinant projekto rezultatus yra orientuojamasi į techninių savybių nagrinėjimą, o ne aktualizavimo efektyvumą. Nors tarptautinis bendradarbiavimas yra vienas iš pagrindinių EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų tikslų, moksliniuose šaltiniuose ir tyrimuose trūksta informacijos apie projekto įgyvendinimo metu vykdytą vidinę komunikaciją, jos efektyvumą, šalies donorės ir naudos gavėjos bendradarbiavimo procesą. Taip pat pastebima, jog tiriant aktualizuotų kultūros paveldo objektų komunikaciją, tyrimų tikslas yra ištirti komunikaciją, susijusią su finansavimo projektų viešinimu, bet ne objekto populiarinimu ir aktualizavimu visuomenės reikmėms. Aktualizuoto kultūros paveldo rezultatų vertinimas turi būti matuojamas ilgesniame laikotarpyje, nes visuomenės įtraukimas ir kolektyvinės nuomonės formavimas yra ilgas ir kompleksinis procesas. Dėl šios priežasties svarbu aktualizuotą kultūros paveldo objektą ištirti per

¹ Kultūros paveldo objekto pritaikymas veiklai vykdyti.

ilgesnį laikotarpį – tik tokiu būdu sukaupti duomenys gali padėti įvertinti esamą situaciją. Šiame moksliniame darbe, išanalizavus mokslinę literatūrą ir aktualius šaltinius, siekiama išsiaiškinti pagal EEE ir Norvegijos finansinius mechanizmus įgyvendintų kultūros paveldo tvarkybos projektų 2014-2021 m. laikotarpyje vykdytą vidinę ir išorinę komunikaciją, kuri prisidėjo prie įgyvendintų tikslų tęstinumo aktualizavimo.

Darbo objektas: EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų aktualizuotų kultūros paveldo objektų vidinė ir išorinė komunikacija.

Darbo tikslas: Išnagrinėti finansuotų kultūros paveldo objektų aktualizavimo efektyvumą pasitelkiant finansavimo programos lėšas bei specialistų patirtį ir sukurti rekomendacijas, kurios ateities finansavimo programose padėtų pasiekti kultūros paveldo objektų aktualizavimo tikslus.

Darbo uždaviniai:

- Išanalizuoti kultūros paveldo objektų aktualizavimo poreikį, finansavimo metodus ir rezultatų vertinimo kriterijus;
- Išgryninti kultūros paveldo objektų komunikacijos sampratą, vidinę ir išorinę komunikaciją bei aptarti veiksmingus komunikacijos metodus ir gerąsias patirtis praktikoje;
- Ištirti EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų aktualizuotų kultūros paveldo objektų vidinę ir išorinę komunikaciją;
- Pateikti rekomendacijas tolesniems EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų inicijuotiems projektams siekiant efektyviai aktualizuoti kultūros paveldą.

Moksliniai tyrimo metodai: Teorinėje mokslinio darbo dalyje naudojamas literatūros analizės metodas, tyrime pasitelkiamas kokybinės ir kiekybinės turinio analizės metodas.

Darbo struktūra: mokslinį darbą sudaro 3 skyriai ir 12 poskyrių. Pirmajame ir antrajame skyriuje išanalizuojama mokslinė literatūra, aktualūs šaltiniai. Visų pirma yra išnagrinėjamas kultūros paveldo objektų aktualizavimo poreikis, galimybės ir metodai, apžvelgiami aktualizavimo metodų vertinimo kriterijai ir aptariamas EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų išskirtinumas, lyginant su kitais aktualizavimo metodais. Toliau nagrinėjama aktualizuoto kultūros paveldo komunikacijos samprata, struktūra, išskiriama vidinė ir išorinė komunikacija, aptariami teoriniai aktualizavimo efektyvumo didinimo metodai ir pateikiama užsienio aktualizuotų kultūros paveldo objektų komunikacijos patirtis. Trečiajame skyriuje yra aptariamas atliktas EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programoje dalyvavusių kultūros paveldo objektų komunikacijos tyrimas. Tyrimo metu išnagrinėti Kultūros paveldo objektų valdytojų veiklos principai, patirtis bendradarbiaujant su užsienio specialistais, supratimas apie komunikaciją ir jos svarbą, taip pat ištirtas kultūros paveldo objektų žinomumas visuomenėje, efektyviausios komunikacijos priemonės. Mokslinio darbo pabaigoje pateikiamos tyrimo apibendrinimas, išvados, rekomendacijos ir bibliografinis nuorodų

sąrašas. Prieduose pateikiami tyrimų klausimai, dalyvių sutikimai dalyvauti tyrime ir interviu transkripcijos.

Pagrindinė tyrimo literatūra: Moksliniame darbe naudojama Lietuvos ir Vakarų pasaulio mokslinė literatūra nagrinėjanti kultūros paveldo aktualizavimo ir komunikacijos sritį. Teorinėje darbo dalyje remtasi Rasos Čepaitienės, Kristinos Daubarytės, Jurgio Bučo ir kitų lietuvių mokslininkų darbais, taip pat mokslininkų, tiriančių kultūros paveldo srities valdymą, komunikaciją ir praktinius aspektus: Robert Pickard (Didžioji Britanija), Peter Groote (Nyderlandai) ir kitais Vakarų pasaulio mokslininkais. Siekiant darbo aktualumo remtasi pasaulinės organizacijos ICOMOS, Europos Komisijos ir kitų institucijų šaltiniais.

Teorinė ir praktinė darbo reikšmė: Moksliniame darbe aptariamos problemos, tyrimas ir pateikiamos išvados gali prisidėti prie tolimesnių tyrimų kaip didinti kultūros paveldo objektų aktualizavimo efektyvumą, tobulinti EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programos projektų įgyvendinimą, didinti kultūros paveldo komunikacijos reiškinio ištyrimo lygį ir aktualumą.

1. KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ AKTUALIZAVIMAS

Skyriuje bus aptartas Kultūros paveldo objektų aktualizavimo poreikis, išnagrinėtas kultūros paveldo specialistų įžvalgos ir argumentai. Taip pat bus aptartos kultūros paveldo objektų aktualizavimo galimybės Europoje ir Lietuvoje, finansavimo programos, jų metodai bei aktualizavimo ir bendri projekto vertinimo kriterijai.

1.1. Kultūros paveldo objektų aktualizavimo poreikis

2020 m. mano rašytame baigiamajame bakalauro darbe „Kultūros paveldo objektų aktualizavimo ir komunikacijos tyrimas: Vilniaus apskrities dvarai“ buvo atlikta literatūros analizė, taip pat aptartas detalus kultūros paveldo objektų aktualizavimo poreikis, kuris yra svarbus iki šių dienų (Šadreikaitė, 2020 m., p. 19). XXI a. didėjanti globalizacija kelia rimtą pavojų kultūros paveldo egzistavimui. Tarptautinė paminklų ir paveldo vietovių tarybos² (toliau – ICOMOS) teigimu šis reiškinys veikia visuomenę, kuri praranda unikalias vertybes – jos mažėja, kiekvienos tautos savitumas ir kultūrinės tradicijos nyksta, formuojasi naujas supanašėjęs identitetas, o dėl šių pokyčių paveldas tampa nebeaktualus (ICOMOS, 2011, p. 1). Atlikus mokslinius tyrimus buvo pastebėta, kad bendruomenės kultūros gaivinimas ir kūrybiškumas tapo pagrindine humanizavimo priemone (Deringytė, 2017, p. 126). Siekiant atkurti visuomenės ryšį su paveldėtu kultūriniu palikimu, pasaulinės organizacijos ir atskiros šalys pradėjo objektus aktualizuoti ir pritaikyti visuomenės reikmėms.

Galima teigti, kad visuomenės santykis su kultūros paveldu tampa viena iš pagrindinių valstybinio ir unikalios kultūros tapatumo dedamųjų dalių. J. Bučas teigia kad: „Noras kurti, turėti ir palikti būsimoms kartoms praeities gėrybes ir naudoti paveldo vertybes – ne tik prigimtinė žmogaus savybė, bet tautos ir valstybės potenciali galimybė įsitvirtinti, būti ir išlikti. Tai sociumo funkcionavimo terpė ir valstybės saugumo garantija.“ (Bučas, 2013, p. 5). Kultūros paveldas siejasi su stabilumu, dvasiniu protėvių ir istorijos ryšiu, kuris skatina tautinio tapatumo paieškas. Dėl šios priežasties valstybinės institucijos stengiasi investuoti į švietimą, susijusį su kultūros paveldu, jo prieinamumą ir pritaikymą visuomenės reikmėms. Istoriko ir kultūros paveldo apsaugos specialisto Vytauto Jaručio teigimu, paveldas yra suvokiamas kaip laiko žymė, kuri turi didelį ideologinį svorį, todėl naudojantis materialiu paveldu galima kurti retorines aspiracijas ir taip formuoti visuomenės nuomonę, diegti naujas vertybes (Jarutis, 2011, p. 110). Svarbu atkreipti dėmesį, jog visuomenei sunku įvertinti realią kultūros paveldo vertę, kai saugomas beveik kiekvienas iš praeities išlikęs

² Kultūros paveldo profesionalų taryba, kuri rūpinasi kultūros paveldo apsaugojimu ir išsaugojimu pasauliniu mastu.

objektas. Norint objektą pritaikyti visuomenės reikmėms, reikia tinkamai įvertinti jo istorinę, meninę, politinę, kultūrinę ar kitas vertes, kurios taptų atnaujinto ir pritaikyto kultūros paveldo legenda, skatinančia visuomenę domėtis objekto istorija. Visuomenėje turi būti formuojamas požiūris, kad saugomas kultūros paveldas yra turtingos valstybės istorijos, politikos ir kultūros palikimas, liudijantis praeities įvykius ir formuojantis unikalų kolektyvinį valstybės identitetą.

KTU Kultūros ir renginių centro vadovė Kristina Daubarytė, atlikusi vietos ir bendruomenės daromos įtakos architektūriniam paveldui tyrimą, pastebėjo, kad norint, jog vietos bendruomenė pripažintų atnaujintą objektą, yra svarbu, kad ji jaustųsi įtraukta į kultūros paveldo atnaujinimo procesą (Daubarytė, 2016, p. 33). Tampa svarbu objektą ne tik pritaikyti visuomenės reikmėms, bet kartu išsiaiškinti pačios vietos bendruomenės poreikius ir lūkesčius, bendradarbiauti bei siekti kompromiso. Autorė pastebi, kad paveldo išsaugojimas ir aktualizavimas įmanomas tik tada, kai objektas yra saugomas dėl savo tapatumo, sukuriama lokalus bei emocinis ryšys ir skatinama kolektyvinė atmintis (Daubarytė, 2016, p. 40). Svarbu suvokti, kad kultūros paveldo objekto reikalingumu turi tikėti tiek siekiantys jį sutvarkyti, tiek vietos bendruomenė, todėl norint efektyviai aktualizuoti objektus reikia didinti dialogą. Tačiau kultūros paveldo objektų adaptacijos ir panaudojimo visuomenės reikmėms paruošimas nėra toks paprastas. Pirmiausia kyla problema galvojant kultūros paveldo objekto funkcinę paskirtį. Dažnu atveju norima paskirtis negali būti įgyvendinta dėl vertingųjų objekto savybių apsaugos, todėl atsiranda iššūkių derinant techninius reikalavimus su konkreto pritaikymo priemonėmis (Dal Bello, 2016, p. 20). Funkcinę paskirtį veikia ir ekonominis rodiklis, nes be gauto finansavimo taip pat svarbu įvertinti objekto išlaikymo ir atsiperkamumo kaštus. Atsiranda interesų konfliktas, kai objektas gali būti siekiamas atkurti tik dėl pelno, kitu atveju siekiamas pritaikyti visuomenės reikmėms arba objektas yra išsaugojamas, tačiau nesiimama jokių priemonių, kad objektas būtų aktualus visuomenei ar vietos bendruomenei. Siekiant, jog kultūros paveldas būtų sėkmingai aktualizuojamas ir pritaikytas visuomenės reikmėms, pirmiausia reikia užmegzti dialogą su visuomene, tačiau atsiradęs interesų konfliktas gali lemti, kad kultūros paveldo funkcijos nebus atkurtos arba pritaikytos pagal visuomenės poreikius.

Suderinus kultūros paveldo pritaikymo visuomenės reikmėms ir ekonominės naudos poreikius, kultūros paveldas tampa sėkmingai aktualizuojamas ir prisideda prie socialinės bei ekonominės gerovės. Dažniausiai visuomenės ir ekonominių poreikių kompromisas yra pasiekiamas objektą aktualizavus turizmo srityje. 2015 m. Europos Komisijos (toliau – EK) užsakytame apžvalginiame tyrime pastebėta, kad kultūros paveldo objektų aktualizavimas turizmo srityje daro pozityvų poveikį 3 aspektais (EK, 2015, p. 8):

- **Ekonominis** – kultūros paveldas kuria teigiamą ekonominį poveikį, kuriamos naujos darbo vietos;
- **Socialinis** – kultūros paveldas skatina visuomenės integraciją, sanglaudą ir įsitraukimą;
- **Aplinkosaugos** – aktualizuotas kultūros paveldas įpareigoja valdytojus laikytis tvarumo ir taip skatinti tvarią kultūrinio kraštovaizdžio plėtrą.

Kultūros paveldo turizmu domisi visuomenė, kuri siekia įgyti naujų žinių, patirčių ir pažinti vietos kultūrinį bei istorinį kraštovaizdį. Turizmas tampa pagrindine priemone, kuri skatina visuomenės žingeidumą ir edukaciją kultūros paveldo sferoje. Norvegijos kultūros paveldo direktorato, vyresniojo patarėjo Dag Myklebust teigimu, kultūros paveldas ir turizmas yra puikiai suderinami dalykai, tačiau svarbu surasti priemones, kurios kontroliuotų turistų daromą poveikį, siekiant išsaugoti paveldo autentiškumą ir patenkinti visuomenės lūkesčius (Myklebust, 2009, p. 78).

Apibendrinant galima teigti, kad kultūros paveldo objektų pritaikymo visuomenės reikmėms poreikį identifikuoja mokslinių tyrimų išvados, valstybinės institucijos ir visuomenė. Kultūros paveldas, paradoksaliai dėl XXI a. globalizacijos, tampa neaktualus, tačiau tinkamai juo pasirūpinus, kultūros paveldas gali tapti pagrindine priemone, padedančia visuomenei atrasti tautinį identitetą. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šiuo metu yra saugomas kiekvienas iš praeities likęs objektas, tačiau norint visuomenę edukuoti ir parodyti, kad ji taip pat yra atsakinga už kultūros paveldą, reikia išsaugoti tik vertingiausias objektus. Kultūros paveldas sėkmingai aktualizuotas bus tik tada, kai į jo atnaujinimo procesą bus įtraukta vietos bendruomenė ir visuomenė. Tampa aktualu ieškoti kompromisų bei kurti priemones, kurios leistų visuomenei susipažinti su paveldu ir saugotų jo vertingąsias savybes. Dažniausias kompromisas būna kultūros paveldo objekto pritaikymas turizmo reikmėms.

1.2. Kultūros paveldo objektų aktualizavimo metodai

Siekiant aktualizuoti kultūros paveldą, pirmiausia objektą reikia išsaugoti, restauruoti ir padaryti tinkamą nuolatiniam eksploatavimui. Nors kultūros paveldo aktualizavimo poreikį bei naudą pripažįsta tiek mokslininkai, tiek valstybinės institucijos, tačiau iki šių dienų yra daug apleistų kultūros paveldo objektų, kurių vertingosios savybės yra vertinamos kaip ypač svarbios. Tačiau dėl vietos, regiono ir nacionalinių institucijų žmogiškųjų išteklių, lėšų ir iniciatyvos trūkumo, objektai ir toliau nyksta (Zabeo, Pellizzon, 2017, p. 70). Siekiant išspręsti šią problemą, ES rengia ir organizuoja specialias finansavimo programas, kurios nuolat tobulinamos bei atnaujinamos. Kultūros paveldo sričiai plėsti yra skirta daugiau nei 16 programų, tačiau kultūros paveldo aktualizavimui daugiausiai dėmesio skiria 3 finansavimo programos (EK, 2022a): ES Struktūriniai fondai (išsaugojimas ir aktualizavimas):

- ES Struktūriniai fondai (išsaugojimas ir aktualizavimas);
- Kūrybiška Europa (kultūrinių užsiėmimų skatinimas ir aktualizavimas);
- Europos horizontas (mokslinių tyrimų skatinimas).

Kultūros paveldo objektų aktualizavimas yra vienas iš pagrindinių ES struktūrinių fondų prioritetų. 2014-2020 m. laikotarpyje buvo paskelbtos 4 priemonės, kurios apėmė kultūros paveldo objektų išsaugojimą, aktualizavimą ir tyrimus, susijusius su šia sritimi. Visos priemonės buvo tiesiogiai jungiamos su kultūros paveldo objektų aktualizavimu arba pritaikymu visuomenės reikmėms. Pagrindinis priemonių tikslas – kompleksiškas kultūros paveldo objektų sutvarkymas ir pritaikymas kultūrinėms, ir su jomis susijusiomis edukacinėms, ekonominėms, socialinėms ir panašioms reikmėms (ES investicijos 2022a). Šiuo metu vyksta pasiruošimas 2021-2027 m. laikotarpiui, tačiau ES Struktūriniai fondai jau yra suformavę 36 pažangos priemones, iš kurių 1 pažangos priemonė „Tvarių priedaidų ir paskatų aktualizuoti kultūros paveldo vertybes sukūrimas“, apimanti kultūros paveldo sritį (ES investicijos, 2022b). Šioje priemonėje kultūros paveldo objektų finansavimui skirta 41 mln. EUR ir bus finansuojamos švietimo programų įgyvendinimas, socialiai atsakinga paveldotvarka, kultūros paveldo aktualizavimas bei įveiklinimas, objektų valdymo optimizavimas ir kt. (ES investicijos, 2022b). Palyginus su 2014-2020 m. laikotarpiu, pastebimas prioritetų, susijusių su kultūros paveldu, sumažėjimas. Tai yra susiję su kultūros paveldo objektų aktualizavimo proceso pokyčiu, kuomet pereinama iš ekonominio įveiklinimo į tvarų ekonominį įveiklinimą. Toks pokytis yra susijęs su Jungtinių Tautų (toliau – JT) darnaus vystymosi tikslais, kurie turi būti įgyvendinami kiekvienoje finansuojamoje srityje.

„Kūrybiška Europa“ finansavimo programa daugiausiai orientuojasi į Europos kino, televizijos, muzikos, literatūros, scenos meno sritis ir paveldą. Ši programa nefinansuoja kultūros paveldo objektų restauravimo ir sutvarkymo, tačiau remia projektus, kurie užsiima kultūrine ir edukacine veikla kultūros paveldo objektuose. Programa finansuoja menininkus ir kultūros specialistus, kurie nori didinti kompetencijas, kurti edukacines programas, kultūrinius renginius ir bendradarbiauti tarptautiniu mastu (Zabeo, Pellizzon, 2017, p. 71). 2014-2021 m. laikotarpyje programos tikslas buvo „saugoti, plėsti ir puoselėti Europos kultūrų ir kalbų įvairovę, taip pat puoselėti Europos kultūros paveldą“ – ES programos „Kūrybiška Europa“ vadovė Lietuvoje Eglė Deltuvaitė (Deltuvaitė, 2014). Šiuo laikotarpiu finansuotas kultūrinio turizmo Europoje infrastruktūros vystymas ir tarptautinių kultūrinių programų įgyvendinimas. 2021-2027 m. finansavimo programa numatė 2 pagrindinius tikslus saugoti, vystyti ir viešinti Europos kultūrą bei paveldą ir didinti konkurencingumą kultūros sektoriuje (EK, 2022c). Remiantis šiais tikslais, planuojama finansuoti projektus, kurie apima architektūrinio ir kultūrinio paveldo infrastruktūros gerinimą, kokybės užtikrinimą, kryptingus veiksmus mobilumui didinti, specialistų kompetencijoms kelti, internacionalizuoti (Welcome Europe, 2022). Svarbu atkreipti dėmesį, kad programa „Kūrybiška Europa“ finansuoja ne tik

kultūrinę veiklą, bet ir kultūros paveldo politikoje svarbių iniciatyvų veiklą: Europos paveldo ženklą puoselėjimą ir „Europa Nostra“ kultūros paveldo objektų apdovanojimus. Šios iniciatyvos padeda formuoti kultūros paveldo objektų politiką, dalintis patirtimi ir įvertinti geriausias kultūros paveldo objektų išsaugojimo ir aktualizavimo pavyzdžius.

„Europos Horizontas“ yra pagrindinė finansavimo programa, kuri remia mokslinius tyrimus ir inovacijas ES mastu. Kultūros paveldo srityje moksliniai tyrimai ir inovacijos suteikia galimybes efektyviau apsaugoti kultūros paveldą, didinti aktualizavimo naudą, interpretuoti kultūros paveldą naujais būdais, skatinti tvarų turizmą bei padeda plėstis kultūros ir kūrybos sektoriams. 2014-2019 m. laikotarpyje tyrimams, susijusiems su kultūros paveldu, buvo skirta daugiau nei 495 mln. Eur (Europos Parlamentas, 2019, p. 7). 2021-2027 m. laikotarpyje „Europos Horizontas“ programoje numatyta ir toliau finansuoti kultūros paveldo lauko tyrimus, siekiant ne tik užtikrinti išsaugotų kultūros paveldo objektų aktualizavimą, bet ir įveiklinimo kokybės užtikrinimą, įtraukiant kūrybiškumą. Vis dėlto pastebima, kad kultūros paveldo tyrimai turėtų būti finansuojami ne tik tam tikrais laikotarpiais, tačiau turi būti sukurta politika, kuri, ilgalaikėje perspektyvoje, nuolatos galėtų finansuoti šios srities tyrimus – taip būtų užtikrinamas kultūros paveldo tyrimų tęstinumas, stebėjimas ir aktualizavimo efektyvumo didinimas (Europos Parlamentas, 2019, p. 12).

Apibendrinant svarbu pabrėžti, kad dėl finansavimo programų gausos, kultūros paveldo objektas gali būti restauruotas, išsaugotos jo vertingosios savybės, sudaromos tinkamos sąlygos įveiklinimui, organizuojami renginiai, kultūrinės programos ir atliekami tyrimai, kuriais siekiama didinti aktualizavimo ir projektų finansavimo efektyvumą. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad programos tarpusavyje nesąveikauja, todėl norint aktualizuoti kultūros paveldo objektą, valdytojais dalyvauja skirtinguose projektų finansavimo konkursuose, kurie negali būti vykdomi vienu metu.

1.3. Kultūros paveldo aktualizavimas pasitelkiant EEE ir Norvegijos finansinius mechanizmus

Kultūros paveldo objektų aktualizavimo plėtra, dažnu atveju, yra skatinama ES finansavimo programų, kurių pagrindinis darbo principas yra lėšų suteikimas objektui sutvarkyti, išsaugoti ir įveiklinti. Tačiau egzistuoja ir kiti finansavimo mechanizmai, kurių pagrindinis tikslas nėra orientuotas į kultūros paveldo vertybių išsaugojimą, bet dėl projektų įgyvendinimo principų bei tikslų, kultūros paveldo objektų išsaugojimo ir aktualizavimo procesas pasiekia efektyvesnius rezultatus. Viena iš tokių finansavimo programų yra EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai, kurie nuo 2004 m. prisidėjo prie daugiau nei 650 kultūros paveldo objektų išsaugojimo, restauravimo arba aktualizavimo projektų (EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai, 2022b).

1994 m., stengiantis sukurti bendrą vidaus rinką, pasirašyta EEE sutartis, kuri sujungė 28 ES valstybes nares ir EEE ELPA³ valstybes nares: Islandiją, Lichtenšteiną ir Norvegiją. Sutartis apibrėžė valstybių donorių⁴ ir valstybių, paramos gavėjų⁵, bendradarbiavimo principus. 2004 m. į EEE įtraukta 10 naujų narių, tarp kurių buvo ir Lietuva. Daugumoje naujų valstybių narių socialinis ir ekonominis išsivystymo lygis buvo mažesnis už ES vidurkį, todėl 12 mln. EUR sutarties parama per 5 metus yra padidinama iki 1,3 mlrd. EUR, siekiant didinti sanglaudą ES mastu (EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai, 2022a). Nuo 2009 m., stengiantis optimizuoti sutarties tikslų įgyvendinimą, pradėtas taikyti finansuojamų ilgalaikių prioritetinių programų metodas, išgryninti tikslai bei siektini rezultatai. Daugiausiai dėmesio skirta aplinkosaugai, moksliniams tyrimams, pilietinei atsakomybei, kultūros paveldui ir kt.

2009-2014 m. laikotarpyje sukurtos 2 programos, susijusios su kultūros paveldu (EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai, 2022c, 2022d)(1 lentelė):

1 lentelė. 2009-2014 m. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programos apimančios kultūros paveldo sritį

Programos pavadinimas	Kultūros ir gamtos paveldo išsaugojimas ir atgaivinimas	Europos kultūros paveldo kultūros ir menų įvairovės skatinimas
Programos kodas	LT06	LT07
Programos operatorius⁶	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija	Lietuvos Respublikos kultūros ministerija
Programos lėšos	9 mln. EUR	1 mln. EUR
Programos patvirtinimo data	2012 m. spalio 3 d.	2012 m. spalio 3 d.
Projektų skaičius	19	10

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal EEE ir Norvegijos finansinius mechanizmus (2022c, 2022d)

Kiekvienai programai paskirtas unikalus šalies ir programos kodas, kuris yra naudojamas moksliniuose tyrimuose, analizėse ir rezultatų atskaitose. LT06 programa yra orientuota į kultūros paveldo objektų išsaugojimą, techninių savybių atkūrimą ir pritaikymą nuolatiniam eksploatavimui bei įveiklinimą, LT07 programos tikslas yra skatinti dalyvavimą tarptautiniuose projektuose, juos inicijuoti ir užmegzti ilgalaikes partnerystes. Svarbu pabrėžti, kad programos buvo patvirtintos tik

³ Europos laisvosios prekybos asociacija.

⁴ Valstybės suteikiančios finansinę ir kitokią paramą per EEE ir Norvegijos finansinius mechanizmus.

⁵ Valstybės gaunančios paramą iš valstybių donorių per EEE ir Norvegijos finansinius mechanizmus.

⁶ Nacionaliniu mastu atsakinga institucija už programos įgyvendinimą paramos gavėjos šalyje.

2012 m., todėl faktiškai projektams užbaigti įgyvendinimo terminas buvo duotas iki 2017 m. pabaigos. Siekiant įvertinti aktualizuoto kultūros paveldo poveikį, mokslininkai daugiausiai tiria 2009-2014 m. projektus, kaip naujausius EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų tyrimo objektus. LT06 programa finansuota 19 projektų (iš jų 18 sėkmingai užbaigti), kurių metu sutvarkytas ir/arba aktualizuotas kultūros paveldas: 6 religinės paskirties objektai, 6 dvarai ir pilys, 2 gyvenvietės ir 4 kitos paskirties objektai (EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai, 2022c). LT07 programa finansuota 11 projektų (iš jų 10 sėkmingai užbaigti). Dauguma projektų finansavo konkrečių objektų skaitmenizavimo, edukacinių programų ir kultūrinių veiklų vystymą, tačiau pastebima, kad ši programa finansavo tik 1 projektą susijusi su kultūros paveldu.

2014-2021 m. laikotarpyje finansavimo programos pasikeitė: buvo sukurta bendra programa, kuri remia kultūros sektorių ir siekia socialinio bei ekonomini vystymosi stiprinamo per kultūrinį bendradarbiavimą, kultūrinio verslumo skatinimą ir kultūros paveldo valdymą (EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai, 2022e)(2 lentelė):

2 lentelė. 2014-2021 m. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programos apimančios kultūros paveldo sritį

Programos pavadinimas	Kultūra
Programos kodas	LT-CULTURE
Programos operatorius⁷	Centrinė projektų valdymo agentūra
Programos lėšos	7 mln. EUR
Programos patvirtinimo data	2020 m. gruodžio 7 d.
Projektų skaičius	16

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal EEE ir Norvegijos finansinius mechanizmus (2022e)

2014-2021 m. laikotarpyje Kultūros programa finansavo 16 projektų, iš kurių 4 projektai buvo susiję su kultūros paveldo veikla arba objektais. Reikia atkreipti dėmesį, kad šios programos operatorius pasikeitė ir juo tapo Centrinė projektų valdymo agentūra (toliau – CPVA). Pagrindiniai programos rėmėjai numatyti Norvegijos kultūros paveldo direktoriatas ir Norvegijos meno konsulas, tačiau prie kitų programos partnerių paminėta Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, kuri turi aktyviai dalyvauti ir efektyviai prisidėti prie programos kūrimo ir įgyvendinimo. Numatyta, kad ministerija, *inter alia*⁸, dalyvauja sprendžiant politikos klausimus ir palengvinant dvišalį bendradarbiavimą (EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai, 2022e). Svarbu paminėti, jog programos finansavimo laikotarpis baigėsi, tačiau programos finansavimas buvo patvirtintas tik 2020

⁷ Nacionaliniu mastu atsakinga institucija už programos įgyvendinimą paramos gavėjos šalyje.

⁸ Teisėje naudojamas terminas „be kita ko“

m. gale, todėl dauguma šio laikotarpio projektų yra neužbaigti ir šiuo metu negali būti įvertintas rezultatų efektyvumas.

Jau anksčiau aptarta, kad ES finansavimo programos įgyvendinimui ir kontrolei yra priskiriamos atsakingos institucijos nacionaliniu, regioniniu ir vietiniu lygmeniu, kurios skelbia projektų finansavimo konkursus, prižiūri projekto eigą, teikia pagalbą projekto vykdytojams ir dokumentuoja projektų rezultatus. EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai išsiskiria iš kitų ES finansavimo programų tuo, kad ši programa remia projektus ne tik finansiniu, bet ir žmogiškųjų išteklių aspektu. Projektų įgyvendinimo metu yra suteikiama finansinė parama ir Norvegijos specialistai, partneriai ir rėmėjai, kurie tiesiogiai bendradarbiauja su projektų teikėjais, dalinasi gerąja patirtimi įgyvendinant projektus. Dėl dotacijų vyksta susitikimai tarp Norvegijos, ES ir valstybių naudos gavėjų, kurios padeda ne tik užtikrinti sėkmingą projektų įgyvendinimą, bet ir užmegzti ilgalaikes partnerystes (Johnsen, Rieker, 2014, p. 4).

Apibendrinant, EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai prisideda prie kultūros paveldo objektų aktualizavimo ne tik skatindami išorinę komunikaciją ir sąveikavimą su visuomene, tačiau investuoja ir į vidinę kultūros paveldo objektų valdytojų komunikaciją, gerosios patirties dalijimąsi bei ilgalaikių partnerystių užmezgimą. Pasibaigus kiekvienos programos įgyvendinimo laikotarpiui EEE narės išsikelia naujus tikslus ir problemas. Nuolatinis kultūros paveldo srities minėjimas ir siekis investuoti į šią sritį rodo, kad tiek ES, tiek Norvegija mato poreikį investuoti į kultūros paveldo išsaugojimą ir jo aktualizavimą.

1.4. Kultūros paveldo objektų aktualizuotų projektų rezultatų vertinimas

Kultūros paveldo objektų išsaugojimo ir aktualizavimo projektai yra įgyvendinami pasitelkiant finansavimo programas, kurios, siekdamos įvertinti projekto įgyvendinimo efektyvumą, išsikelia pagrindinius tikslus ir matavimo rodiklius, padedančius įvertinti, ar buvo pasiekti projekto tikslai. Tačiau norint detalesnio grįžtamojo ryšio įvertinimo ir išsamesnių rezultatų analizės, kiekvienam finansuojamam projektui išsikeliami individualūs tikslai ir stebėsenos rodikliai, padedantys įvertinti projekto tikslų pasiekimus ir efektyvumą. Kiekviena finansavimo programa turi skirtingus projekto vertinimo principus, tačiau pastebima, kad, dažnu atveju, jie būna nekonkretūs ir nepagrįsti (Valstybės kontrolė, 2010, p. 23). Jau anksčiau aptarta, kad kultūros paveldo objektų finansavimo projektais rūpinasi nacionalinės, regioninės ar vietinės institucijos, tačiau pastebima, kad šios institucijos neturi sistemos kaip tinkamai prižiūrėti projekto įgyvendinimo eigą bei kultūros paveldo aktualizavimą po projekto įgyvendinimo (Ivanc, Vrenčur, 2014, p. 22). ES mastu kultūros paveldo

objektų finansuotų projektų efektyvumą matuoja Eurobarometras⁹, finansuojamų projektų stebėjimo rodikliai ir kultūros paveldo srities moksliniai tyrimai.

Eurobarometro apklausa yra klasifikuojama į standartines, specialiąsias, momentines ir kiekybines. Pirma ir aktualiausia specialioji Eurobarometro apklausa, tirianti kultūros paveldo sritį, atlikta 2017 m. Apklausos metu siekta išsiaiškinti visuomenės nuomonę apie kultūros paveldą ir vertinimą apie jo svarbą. 2020 m. baigiamajame bakalauro darbe „Kultūros paveldo objektų aktualizavimo ir komunikacijos tyrimas: Vilniaus apskrities dvarai“ atlikta speciali Eurobarometro rezultatų analizė parodė, kad visuomenė yra susidomėjusi kultūros paveldu ir supranta, kad už jo išsaugojimą yra atsakinga ne tik valstybė ar ES, bet ir patys piliečiai (Šadreikaitė, 2020, p. 26). Analizė atlikta lyginant Lietuvos ir Europos vidurkio atsakymų panašumus bei skirtumus. Lietuvos respondentai sutiko, kad gyvenant netoli kultūros paveldo objektų gali pagerėti žmonių gyvenimo kokybė. Daugiausiai tai siejama su naujomis darbo vietomis, kultūrinių renginių įvairove ir lengvai pasiekiamais kultūros paveldo objektais. Ekonominiu atžvilgiu kultūros paveldas yra vertinamas teigiamai. Taip pat visuomenė pastebėjo poreikį puoselėti kultūros paveldą ir tikisi didesnio dėmesio iš valstybinių institucijų. Lietuvos gyventojai kultūros paveldą sieja su valstybe ir jos piliečiais – tai geras indikatorius, siekiant mažinti globalizaciją ir kultūros paveldo nykimo problemą, tačiau taip pat tai rodo, kad privačiame sektoriuje kultūros paveldas vis dar nėra populiarus (Šadreikaitė, 2020, p. 25).

Antroji priemonė, padedanti įvertinti kultūros paveldo objektų aktualizavimo efektyvumą, yra finansuojamų projektų stebėjimo rodikliai. Šie rodikliai įpareigoja kultūros paveldo objekto valdytojus išpildyti paraiškoje išsikeltus tikslus ir tampa pagrindiniu rodikliu, padedančiu prižiūrinčioms institucijoms užtikrinti projekto išpildymą. Pastebima, kad ES investicijos yra sukūrusios sistemą, kuria vertinami pasiekti kultūros paveldo objektų rezultatai po projekto įgyvendinimo. Jau anksčiau aptarta, kad 2014-2021 m. laikotarpyje buvo 4 priemonės, kuriomis buvo finansuojami kultūros paveldo objektai. Žemiau pateiktoje lentelėje atvaizduojamas vienos priemonės stebėjimo rodiklių pavyzdys (3 lentelė):

3 lentelė. 2014-2020 m. ES investicijų fondų priemonės „Aktualizuoti kultūros paveldo objektus Nr. 05.4.1-CPVA-V-301“ priemonės įgyvendinimo stebėsenos rodikliai

Priemonės stebėsenos rodiklis	Matavimo vienetas	Siektina reikšmė	Pasiekta reikšmė
Numatomų apsilankymų remiamuose kultūros ir gamtos paveldo objektuose bei turistų traukos vietose skaičiaus padidėjimas	Apsilankymai per metus	715487	99461

⁹ Specializuota ES apklausa, kuri renka ES piliečių viešosios nuomonės duomenis.

Sutvarkyti, įrengti ir pritaikyti lankymui gamtos ir kultūros paveldo objektai ir teritorijos	Vienetai	23	12
---	----------	----	----

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal ES investicijas (2022)

Kiekvienai priemonei yra iškeliamas unikalus stebėsenos rodiklis, kuris pateikiamas su informacija, kokia turi būti siektina reikšmė ir kokia ji yra pasiekta šiuo metu. Svarbu atkreipti dėmesį, kad norint palyginti siektinos reikšmės ir rezultatų rodiklius, reikia įvertinti laikotarpį, kada projektas buvo įgyvendintas ir užbaigtas. ES struktūriniai fondai teigia, kad 2014-2020 m. laikotarpyje finansuotų kultūros paveldo objektų galutinę reikšmę bus galima įvertinti po 2022 m. gruodžio 31 d (ES investicijos, 2022). Pasiektų reikšmių rodiklius stebi ir kaupia nacionaliniu mastu už priemonę atsakingos institucijos. Mokslų daktarė Tjaša Ivanc ir profesorius Renato Vrenčur kolektyviniame tyrime pastebėjo, kad atsiranda poreikis sukurti tarptautiniu mastu duomenų kaupimo metodą, kuris galėtų standartizuotai vertinti išsaugotų kultūros paveldo objektų tikslų rezultatyvumą. Šiuo tikslu reikėtų atlikti Europos šalių finansavimo sistemų lyginamąją analizę, kuri padėtų nustatyti, ar kiekvienam kultūros paveldo objekto išsaugojimo ir aktualizavimo finansavimui yra pritaikomi universalūs kiekybiniai veiklos kriterijai (Ivanc, Vrenčur, 2014, p. 22).

Kultūros paveldo srities moksliniai tyrimai padeda suprasti kultūros paveldo situaciją platesniu mastu ir formuoti kultūros paveldo politiką. Mokslų daktaras Gábor Sonkoly ir mokslų daktarės Tanja Vahtikari Europos Komisijos užsakymu atlikta kultūros paveldo tyrimų ir inovacijų analizė atskleidė, kad dabartinė Europos mokslinių tyrimų ir inovacijų programa yra kuriama pagal bazines kultūros paveldo temas, tokias kaip kultūrinis kraštovaizdis, konfliktų paveldas, paveldo įtraukimas, kultūros paveldo raštingumas, tvarumas ir kultūros paveldo vertė visuomenei. Nors tyrimuose atsiranda vis daugiau šiems laikams svarbių temų, institucinė struktūra išlieka tokia pat suskaidyta, nes kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos formavimas vyksta lėčiau, nei augantys poreikiai (Sonkoly, Vahtikari, 2018, p. 39). Iki šių dienų yra susiduriama su materialaus paveldo prioriteto iškėlimu prieš nematerialųjį paveldą, gamtos paveldas yra svarbesnis nei kultūros paveldas ir t.t. ES finansuojamų kultūros paveldo tyrimų apimtys vis didėja, tačiau labai svarbu investuoti į dabar iškylančių problemų identifikavimą ir jų sprendimą.

Kultūros paveldo aktualizuotų objektų vertinimo sistema formuojasi iki šių dienų, tačiau pastebima, kad sistema turi pagrindą, kuris yra tobulinamas ir pritaikomas pagal aplinkybes. Sukūrus sistemintą kultūros paveldo objektų išsaugojimo ir aktualizavimo efektyvumo vertinimo sistemą po projekto įgyvendinimo, organizuojant Eurobarometro apklausas ir išsiginčius aktualiausias kultūros paveldo srities problemas ir reikalingus tyrimus, kultūros paveldo objektų finansavimo procesas bus sėkmingai optimizuotas ir pasieks realų pokytį.

Apibendrinant, kultūros paveldo objektų aktualizavimo svarbą pripažįsta tiek mokslininkai, tiek valstybinės institucijos. Siekiant, jog kultūros paveldas taptų aktualizuotas, yra kuriamos finansavimo programos, suteikiančios galimybę atrestauruoti paveldą ir pritaikyti infrastruktūrą visuomenės reikmėms. Pastebima, kad dauguma programų yra orientuotos tik į finansinę paramą, tačiau EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai siūlo ne tik finansinę, bet ir žmogiškųjų išteklių paramą, kuri gali padėti optimizuoti paveldo išsaugojimą ir aktualizavimą, remiantis ankstesne patirtimi. Nors finansuojamų projektų apimtys yra didelės, tačiau projektų rezultatų vertinime pastebimas aktualizavimo efektyvumo kriterijaus trūkumas, kuris padėtų įvertinti, ar projektas buvo įgyvendintas sėkmingai.

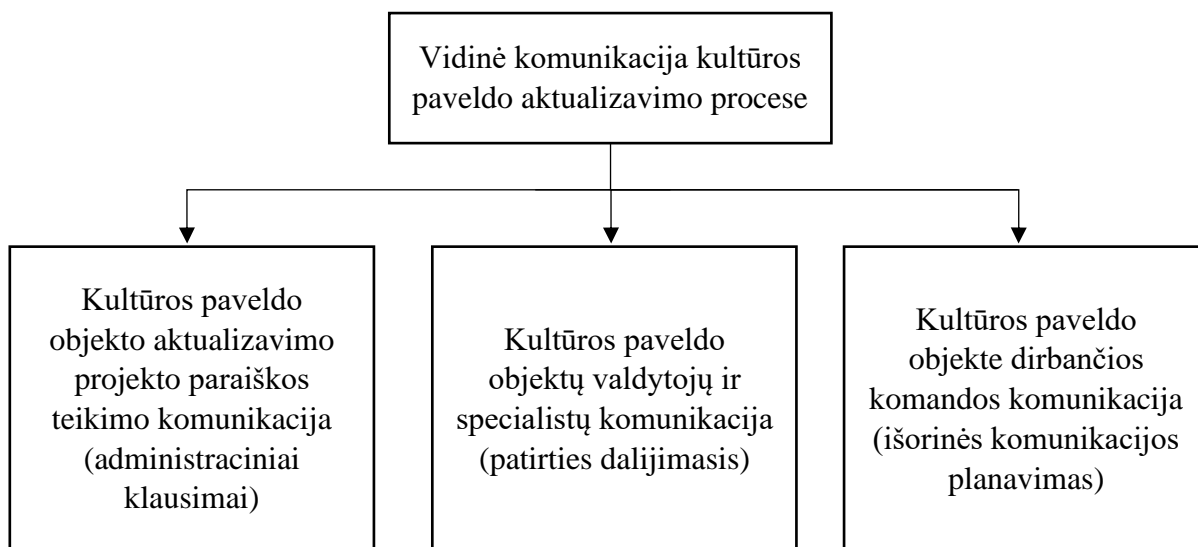
2. AKTUALIZUOTŲ KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ KOMUNIKACIJA

Skyriuje bus aptarta aktualizuoto kultūros paveldo objektų komunikacijos samprata, vidinės ir išorinės komunikacijos etapai bei jų svarba aktualizavimo procese. Taip pat pateikiama užsienio kultūros paveldo objektų komunikacijos pavyzdžiai ir aptariamas komunikacijos teorijos taikymas praktikoje.

2.1. Aktualizuoto kultūros paveldo vidinės komunikacijos samprata

Kultūros paveldo objektų išsaugojimas yra kompleksinis procesas, reikalaujantis įvairių sektorių profesionalų įsitraukimo ir kompromisų ieškojimo, norint išlaikyti kultūros paveldo objekto autentiškumą bei naudą visuomenei. Nors kiekvienas kultūros paveldo objekto išsaugojimo ir aktualizavimo projektas išsikelia skirtingus tikslus, turi unikalias išsaugojimo vertybes ir aplinkybes, yra pastebima, kad šis procesas turi panašius komunikacijos principus, kuriuos galima klasifikuoti ir priskirti projektų valdymo teorijoms (Hirszenberger et al., 2018, p. 2). Išnagrinėjus mokslinę literatūrą pastebėta, kad kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo procesas prasideda nuo vidinės komunikacijos, kurios procesas yra išskiriamas į 3 pagrindinius etapus:

1 schema. Vidinės komunikacijos etapai kultūros paveldo aktualizavimo procese

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Pickard, Hirszenberger et al, Groote, Harsteen literatūros analize

Pirmasis kultūros paveldo aktualizavimo proceso vidinės komunikacijos etapas prasideda kultūros paveldo objekto savininkui arba valdytojui pateikus dalyvio paraišką projekto finansavimui

laimėti. Šiame etape yra svarbus komunikacijos sklandumas, nes projektas gali būti atmestas dėl techninių priežasčių ir projektų paraiškų teikimo praktikos stokos. Europos tarybos eksperto Robert Pickard teigimu, prieš paskelbiant konkursą projekto paraiškoms teikti, svarbu investuoti į komunikaciją, kuri tinkamai informuotų potencialius projekto dalyvius apie finansavimo galimybes (Pickard, 2009, p. 17). Dėl šių priežasčių finansavimo fondai skiria papildomas lėšas komunikacijai apie vykstančius konkursus, taip pat kiekviena sritis ir programa turi individualų atstovą, konsultuojantį dėl paraiškos teikimo ir projekto įgyvendinimo proceso. Pastebima, kad finansavimo mechanizmų administravimas tampa sudėtingas dėl decentralizuotos sistemos. Siekiant projektų valdymo ir komunikacijos sklandumo, projektai yra prižiūrimi ir valdomi valstybių, regionų ir vietovių lygmeniu. Taip yra išvengiama komunikacijos nesusipratimų dėl kalbos, kultūros ir kitų skirtumų (EBLIDA, 2020, p. 19).

Antrasis vidinės komunikacijos etapas prasideda laimėjus konkursą ir pradėjus projekto įgyvendinimo procesą. Šiame etape yra svarbus skirtingų sričių specialistų bendradarbiavimas. Dažnai kultūros paveldo objekto valdytojai turi administravimo ir švietimo patirties, o siekiant objektą išsaugoti bei aktualizuoti, prireikia restauravimo, projektų valdymo ir komunikacijos vystymo žinių, todėl projekto išpildymas priklauso nuo glaudaus specialistų bendradarbiavimo bei patirties dalijimosi (Branccini, Federici, 2008, p. 3). Mokslininkų Hirsenger, Ranogajec, Vucetic, Lalic ir Gracanin atliktas tyrimas parodė, kad patirties dalijimasis tarp profesionalų yra stipriai priklausomas nuo asmeninio kontakto, ankstesnės teigiamos patirties ir gebėjimo dirbti komandoje (Hirsenger et al., 2018, p. 6). Pastebima, kad iki šiol efektyviausia patirties dalijimosi priemonė yra tyrimų ir publikacijų viešinimas, tačiau, siekiant didesnio efektyvumo, svarbu stiprinti tiesioginį bendradarbiavimą.

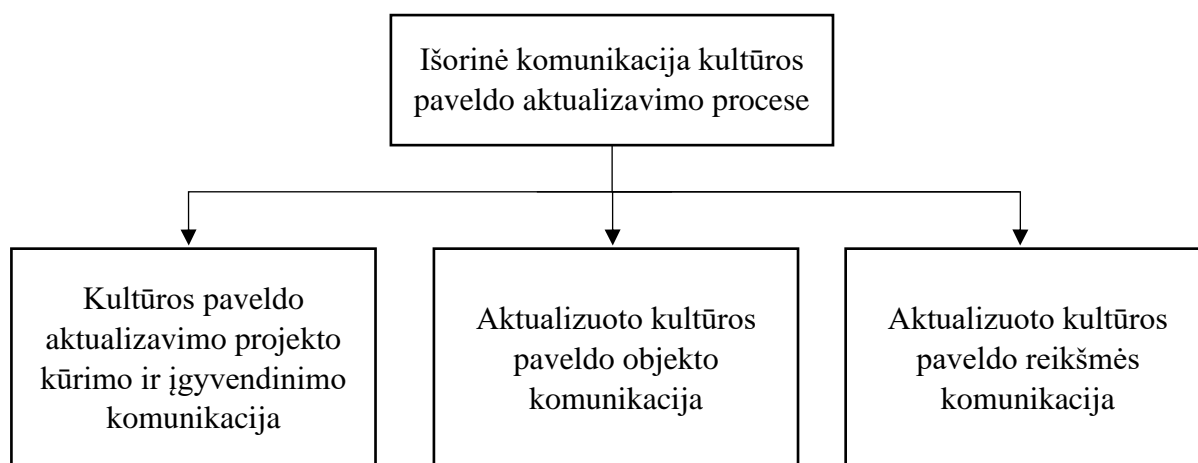
Paskutinis etapas apima komunikaciją projekto metu ir po jo, norint išlaikyti išsikeltų tikslų tęstinumą. Mokslų daktaro tiriančio kultūros paveldo sritį Peter Groote ir profesorės Tialda Haarsten teigimu, išorinės komunikacijos planavimas yra pagrindinė dedamoji dalis, kuri lemia kultūros paveldo objekto aktualizavimo efektyvumą (Groote, Haarsten, 2008, p. 182). Pagrindinis paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo tikslas yra suteikti tapatybę kultūros paveldui, formuoti kolektyvinę atsakomybę ir stiprinti visuomenės ryšį su paveldu, kuris turi būti išsaugotas ateities kartoms. Norint realizuoti išsikeltus tikslus, reikia skirti daug dėmesio viešųjų ryšių kanalams, objekto reprezentacijai ir nuolatinio priminimo apie veiklą. Todėl kultūros paveldo objektų valdytojams tampa svarbu dirbti su komunikacija, investuoti į informacijos sklaidą ir sukurti ilgalaikę komunikacijos strategiją (Groote, Haarsten, 2008, p. 183). Pastebima, kad šiam etapui kultūros paveldo objekto valdytojais būna mažiausiai pasiruošę. Tampa aktualu investuoti ne tik į kultūros paveldo objekto sutvarkymą ir sąlygų sudarymą aktualizavimui, bet ir investuoti į komunikaciją, kuri yra viena iš pagrindinių priemonių, padedančių stiprinti kultūros paveldo objekto ir visuomenės bendradarbiavimą.

Apibendrinant svarbu pabrėžti, kad kultūros paveldo objekto aktualizavimo efektyvumas tiesiogiai priklauso nuo vidinės komunikacijos etapų išpildymo. Vidinės komunikacijos procesas gali būti suvaldytas ir yra priklausomas nuo suinteresuotų institucijų, kultūros paveldo objekto valdytojų bei specialistų. Išsiginčius visų vidinės komunikacijos etapų stiprybes ir silpnybes, galima užtikrinti sklandų pasirošimą ir aktualizavimo tikslų pasiekimą, kurie garantuoja kryptingą komunikacijos strategijos vystymą bei efektyvų visuomenės įtraukimą.

2.2. Aktualizuoto kultūros paveldo išorinės komunikacijos samprata

2020 m. baigiamajame bakalauro darbe „Kultūros paveldo objektų aktualizavimo ir komunikacijos tyrimas: Vilniaus apskrities dvarai“ atlikta literatūros analizė parodė, kad sėkmingi kultūros paveldo aktualizavimo projektai yra neatsiejami nuo komunikacijos, kuri sąveikauja su visuomene (Šadreikaitė, 2020, p. 31). Nagrinėjant mokslinę literatūrą paaiškėjo, kad anksčiau aptarti komunikacijos procesai atitinka *išorinę aktualizuoto kultūros paveldo komunikaciją*. Išanalizavus aktualesią literatūrą taip pat pastebėta, kad aptarta teorija yra aktuali ir šiomis dienomis, todėl patikslinti jau anksčiau išnagrinėti komunikacijos etapai kultūros paveldo aktualizavimo procese (2 schema):

2 schema. Išorinės komunikacijos etapai kultūros paveldo aktualizavimo procese

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Mohd Hafizal Ismail, PTO ir Iryna Shalaginova literatūros analize

Pirmasis kultūros paveldo aktualizavimo proceso išorinės komunikacijos etapas prasideda projekto kūrimo etape. Anksčiau jau aptarta, kad aktualizavimo procese yra svarbu įtraukti vietos bendruomenę ir visuomenę, kuri išreikštų savo nuomonę ir pageidaujamą poreikį pritaikyti kultūros objektą konkrečioms reikmėms (Daubarytė, 2016, p. 33). Mokslų daktaras Mohd Hafizal Ismail, tiriantis kultūros paveldo ir turizmo sritį pastebi, kad kultūros paveldo aktualizavimo procese vietos

bendruomenės įtraukimo problema pirmiausia yra susijusi su prastu dialogu tarp valdžios institucijų ir visuomenės (Ismail M. H., 2013, p. 92). Autoriaus teigimu, norint gerinti visuomenės ir valdžios institucijų dialogą, itin svarbu aktualizavimo projekto kūrimo procese sukurti ir pritaikyti komunikacijos strategiją, orientuotą į vietos bendruomenę ir suinteresuotą visuomenės dalį. Kadangi šio etapo komunikacijos tikslas yra ne tik perduoti žinią, bet ir užmegzti dialogą, komunikacijos strategija yra suvokiama kaip tinkamas komunikacijos kanalų parinkimas, užtikrinant, jog bus išgirsta tiek siuntėjo, tiek gavėjo nuomonę. Stengiantis aktualizuoti kultūros paveldą, tinkamai pritaikyta komunikacija padeda kurti sklandų bendradarbiavimą tarp visuomenės ir valdžios institucijų. Taip pat komunikacija tampa pagrindine atskaitos priemone, kuri suteikia galimybę dalintis bendro kompromiso rezultatais ir projekto eiga, taip skatindama visuomenės ir vietos bendruomenės pasitikėjimą projektą įgyvendinančiais asmenimis ir institucijomis.

Antrasis išorinės komunikacijos etapas apima jau aktualizuoto kultūros paveldo objekto viešinimą ir visuomenės pritraukimą. Šiuo etapu siekiama pranešti apie veikiančią kultūros paveldo objektą pritaikytą konkrečioms reikmėms ir taip informuoti visuomenę apie objekto teikiamas paslaugas. 2011 m. Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacija¹⁰ (toliau – PTO) išleistame turizmo vadove, apie paveldo komunikaciją, pateikia 5 paveldo komunikacijos etapus, naudojamus siekiant pranešti apie funkcionuojantį ir atvirą lankymui paveldą (PTO, 2011):

- Komunikacija orientuota į būsimąjį turistą;
- Komunikacija turisto kelionės metu;
- Komunikacija kelionės tiksluose;
- Komunikacija paveldo objekte;
- Komunikacija po kelionės, prisiminimai.

Išorinė komunikacija turi būti orientuota į būsimąjį turistą. Šiame etape reklamų ir komunikacijos kampanijos priemonėmis siekiama didinti visuomenės informuotumą paveldo sferoje ir kurti didesnę turizmo paklausą. Pradedant vykdyti komunikaciją, visuomenė yra laikoma kaip potenciali lankytojų auditorija, kuri neturi ketinimų aplankyti tam tikrus paveldo objektus, todėl siekiama sužadinti jos smalsumą ir parodyti paveldo pasiūlą. Antras etapas apima komunikaciją kelionės metu. Svarbu atkreipti dėmesį, kad kelionė yra interpretuojama kaip atvykusio į šalį, miestą arba vietovę turisto/visuomenės dalies kelionė, kurios tikslas yra aplankyti bei pažinti konkrečius objektus. Šių kelionių metu siekiama atkreipti dėmesį į paveldo objektus, esančius netoli pagrindinio kelionės tikslo, bei pakviesti juos aplankyti. Trečias etapas yra glaudžiai susijęs su antruoju, kai kituose objektuose siekiama surasti sąsajų su netoliese esančiu paveldu. Šį etapą galima pritaikyti lankomiems objektams, kurie istoriniame ir kultūriniame kontekste yra susiję ne tik su viena vieta,

¹⁰ Jungtinių Tautų organizacijos įkurta agentūra atsakinga už turizmo plėtrą pasauliniu mastu.

bet ir platesniu regionu bei jame esančiu paveldu. Šiame etape komunikacija yra orientuota į kokybiško konteksto perteikimą, siekiant lankytojams sužadinti smalsumą ne tik apie lankomo objekto, bet ir viso regiono istoriją, taip pritraukiant juos į paveldo objektą. Ketvirtasis etapas apima komunikaciją kultūros paveldo objekte, kuriame norima nukreipti lankytojus į fizines vietas, kuriose lengviausiai galima suprasti ir pažinti kultūros paveldą saugiu bei nepavojingu būdu. Tinkamai suplanuotas paveldo objekto lankymo žemėlapis suteikia galimybę lankytojams lengvai įsisavinti esminę paveldo objektų prasmę. Penktas etapas yra mažiausiai suvaldomas, nes pagrindiniu komunikacijos kanalu tampa patys lankytojai arba vietos bendruomenė. Ši komunikacija vyksta per lankytojus ar vietos bendruomenę, kurie dalinasi gerais arba blogais įspūdžiais ir kviečia savo draugus ar pažįstamus aplankyti kultūros paveldą (PTO, 2011). Tinkamai pritaikyta komunikacija, kurios tikslas šviesti visuomenę ir lankytojus apie egzistuojantį kultūros paveldą, tampa pagrindine priemone, didinančia lankytojų srautus ir taip įgyvendinančia aktualizavimo, ekonominio panaudojimo ir kultūrinio pritaikymo tikslus.

Trečiasis išorinės komunikacijos etapas yra svarbiausias, nes jo pagrindinis tikslas – kurti glaudų kultūros paveldo ir visuomenės tarpusavio ryšį. Šalaginovos teigimu, kultūros paveldo reikšmės perteikimas yra komunikacijos procesas, kuris tampa turinio prasmės plėtojimo per bendravimą forma (Shalaginova, 2012, p. 23). Autorės teigimu, svarbu yra pasirinkti tinkamus komunikacijos kanalus ir priemones, ištyrus visuomenės ir vietos bendruomenės žinių lygį, patirtį bei poreikius. Reikšmių supratimo procesui, kaip socialiniam kognityviniam procesui, didelę įtaką daro kultūra, tiksliau jame įterptas kolektyvinės atminties poreikis, leidžiantis visuomenei atkurti buvusį ryšį su kultūros paveldo objektais. Paveldas atlieka svarbų vaidmenį puoselėjant ne tik kolektyvinę atmintį, bet ir tampa viena iš komunikacijos terpių, per kurias perduodamos vertybės ir tradicijos. Per paveldo reikšmių perteikimą ir tinkamą komunikaciją, visuomenė gauna galimybę susipažinti su tikra paveldo istorija, žadina smalsumą pažinti paveldėtą istoriją ir jos palikimą bei tampa pagrindine priemone, kuriančia ryšį tarp kultūros paveldo ir visuomenės (Shalaginova, 2012).

Apibendrinant galima teigti, kad išorinė komunikacija daro didelę įtaką visam kultūros paveldo objektų aktualizavimo procesui. Pirmiausia, išorinė kultūros paveldo komunikacija padeda užmegzti dialogą su visuomene ir vietos bendruomene – taip siekiama bendro kompromiso, ieškant kultūros paveldo pritaikymo būdų. Taip pat tinkamai pritaikyta išorinė komunikacija padeda pritraukti potencialius lankytojus, praneša apie kultūros paveldo objektus ir taip skatina aktualizuoto paveldo lankomumą. Galiausiai išorinė komunikacija yra pagrindinė priemonė, kurianti ryšį tarp kultūros paveldo ir visuomenės, užtikrinant, kad kultūros paveldas bus naudojamas ir išsaugojamas ateities kartoms.

2.3. Kultūros paveldo objekto žinomumo didinimo priemonės

2021 m. atlikto tyrimo „Europa Nostra“ apdovanojimų poveikis kultūros paveldo objekto žinomumui: Liubavo dvaro malūno atvejis“ literatūros analizė atskleidė, kad kultūros paveldo žinomumas yra esminis veiksnys, kuris daro didelę įtaką kultūros paveldo objekto išsaugojimo ir aktualizavimo procesui (Šadreikaitė, 2022, p. 9). Siekiant objektą padaryti panaudojamu ir aktuali visuomenei, pirmiausia, reikia, kad visuomenė žinotų apie jį ir suprastu kultūros paveldo vertę. Kultūros paveldo žinomumo didinimo procesas yra kompleksinis ir kainuoja daug resursų, tačiau pasirinkus tinkamas priemones, tai yra geriausias būdas formuoti kolektyvinę atsakomybę ir teigiamą požiūrį į kultūros paveldą (Srivastava, 2015, p. 336).

Siekiant efektyviai populiarinti kultūros paveldą ir pritraukti kuo didesnę auditoriją, vis dažniau yra pasirenkamos šiuolaikinės vystymo strategijos. Viena iš šių priemonių yra kultūros paveldo ir prekės ženklo formavimo (angl. *branding*) koreliacija, kuri didina kultūros paveldo objekto žinomumą. Šią koreliaciją į vientisą paradigmą įvelka profesorius Alastair M. Morrison, kuris, remdamasis Richard W. Butler 1980 m. pateiktu Butlerio modeliu, apibūdinančiu turizmo ciklą, pateikia naują, Paveldo gyvenimo ciklo modelį – jis vystosi tuomet, kai paveldo objektui yra taikomos prekės ženklo formavimo strategijos. Morrison teigimu, iš rinkodaros perspektyvos, kultūros paveldo objekto žinomumo ir aktualizavimo vystymasis turi savo gyvenimo ciklą. Šis ciklas yra vienas iš pagrindinių procesų, kurie padeda paaiškinti lankytojų augimo ir laiko įtaką kultūros paveldo žinomumui ir turistų įtraukimui per 5 pagrindinius etapus (Morrison, 2013, p. 71):

- Tyrinėjimo etapas (angl. *exploration*);
- Įsitraukimo etapas (angl. *involvement*);
- Plėtros etapas (angl. *development*);
- Konsolidacijos¹¹ etapas (angl. *consolidation*);
- Sąstingio etapas (angl. *stragration*).

Tyrinėjimo etapu kultūros paveldo objektas turi mažai lankytojų ir turi skurdžią turizmo infrastruktūrą, todėl siekiant gerinti abu rodiklius yra pradamos kurti žinomumo didinimo ir visuomenės pritraukimo strategijos. Antru įsitraukimo etapu, suformavus kultūros paveldo objekto žinomumo didinimo strategiją, prasideda veikimas, kurio metu yra pritraukiamos lėšos vietiniam turizmui vystyti, šiuo etapu pradeda didėti atvykstančių turistų kiekis. Plėtros etape, turistų skaičius išauga ženkliai dėl įgyvendintų kampanijų siekiant vystyti turizmo infrastruktūrą. Konsolidacijos etape, didėjant turistų srautui, pritraukus daugiau investicijų ir atsirandant paveldo patrauklumo stygiui pradama fokusuotis į kultūros paveldo pritaikymą didesniems turistų srautams. Sąstingio

¹¹ Kultūros paveldo objektų veiklų ir tikslų sujungimas, kurio pasekmė – nauja kultūros paveldo objekto pateikimo perspektyva.

etape būna pasiektas didžiausias turistų srautas, kultūros paveldo objektas yra dar tik pritaikymo dideliems srautams procese, todėl nėra galimybės priimti visų, norinčių aplankyti kultūros paveldą. Svarbu atkreipti dėmesį, kad sąstingio procesas yra pats svarbiausias, nes po jo kultūros paveldo objektas yra pritaikomas didesniems srautams, integruojamos naujos švietimo ir įtraukimo programos, kurios išlaiko didelį turistų susidomėjimą ir tokiu būdu pereinama į atnaujinimo ir augimo etapą, arba, dėl prasto strategijos ir vadybos, kultūros paveldo ciklas pereina į atmetimo etapą, kuomet drastiškai sumažėja turistų srautas ir išvystyta turizmo infrastruktūra yra apleidžiama (Morrison, 2013, p. 71). Tinkamai išnagrinėjus ir pritaikius prekės ženklo žinomumo didinimo priemones, kultūros paveldo objektas gali būti sėkmingai aktualizuotas, išvystyti gerą turizmo infrastruktūrą ir pritraukti didelį srautą turistų.

Tačiau šiais laikais kultūros paveldo objekto žinomumas yra didinamas pasitelkiant tradicines ir kultūros paveldui artimesnes priemones. Siekiant sėkmingai populiarinti kultūros paveldą yra pastebima, kad visuomenė atkreipia dėmesį į kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo svarbą ne tada, kai juos pasiekia žinia apie kultūros paveldą, o tada, kai ji pati yra įtraukiama į kultūros paveldo vystymą (Shimray, 2019, p. 2). Docentas, Somipam R. Shimray, tiriantis bibliotekininkystės ir informavimo mokslus, pateikia pagrindinius veiksnius, kuriuos taikant yra didinamas kultūros paveldo objekto žinomumas (Shimray, 2019, p. 2-4)(4 lentelė):

4 lentelė. Veiksniai didinantys kultūros paveldo objekto žinomumą

Veiksny	Aprašymas
Paveldo festivalis	Festivalio formato priemonės reikalauja didelio pasiruošimo, tačiau pramoginis renginys pritraukia didelį turistų srautą, dėl plataus pramogų ir užsiėmimo pasirinkimo. Taip pat festivalio formatas įgyvendina ir vieną iš aktualizavimo tikslų: renginio metu yra įtraukiama vietos bendruomenė ir sukuriama laikinos arba ilgalaikės darbo vietos.
Minėjimų renginiai	Renginys, skirtas Nepriklausomybės ir kitoms svarbioms valstybinėms šventėms paminėti. Valstybinių švenčių metu piliečiai ieško vietos ir įdomios programos, kur galėtų paminėti šventę, todėl, siekiant atvesti didesnę lankytojų srautą, yra rekomenduojama organizuoti minėjimo renginius.
Paveldo maršrutai	Stengiantis pritraukti savarankiškų ir su gidu keliaujančių turistų srautą, yra rekomenduojama sukurti turistinį maršrutą, kuriame būtų įtraukti keli kultūros paveldo ar kitų lankytinų vietų objektai. Pastebima, kad turistai yra linkę aplankyti ne vieną objektą, o rinktis maršrutus, kur būtų galima pamatyti kelis svarbius kultūros ar gamtos objektus.

Paveldo straipsniai laikraščiuose	Bendradarbiaujant su meno ir kultūros departamentais, nevyriausybinėmis organizacijomis ir vietine spauda kurti straipsnius apie kultūros paveldą ir jo organizuojamus renginius, taip kryptingai yra įtraukiama didesnė dalis vietos bendruomenės.
Kultūros paveldo edukacija	Siekiant formuoti kolektyvinę kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo atsakomybę, yra būtina investuoti į švietimą apie kultūros paveldą. Norint sėkmingai aktualizuoti ir didinti kultūros paveldo žinomumą, rekomenduojama dalyvauti bendruose projektuose su švietimo įstaigomis, rengti edukacines programas mokiniams ir studentams bei integruoti paveldo teoriją su įtraukiančiomis pramogomis.

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Shimray (2019)

Apibendrinant galima pasakyti, kad kultūros paveldo objekto žinomumo didinimo procesas yra kompleksinis, todėl universalus žinomumo didinimo būdo nėra. Norint sėkmingai pritaikyti kultūros paveldo objektą ir pritraukti didelį srautą turistų reikia sukurti vystymo strategiją, kuri priklausys nuo lokacijos, vietos bendruomenės, investicijų ir daug kitų veiksnių. Kultūros paveldo objekto žinomumo didinimo priemonės yra unikalios ir ne visur pritaikomos, todėl, norint efektyvių rezultatų, rekomenduojama atsižvelgti į kitų kultūros paveldo objektų gerąsias patirtis.

2.4. Aktualizuoto kultūros paveldo komunikacijos gerosios patirtys

Didžioji dalis visuomenės kultūros paveldą vis dar suvokia kaip finansinę naštą ir kliūtį ekonomikos augimui dėl jo išsaugojimo kaštų, tačiau ES mastu pastebima vis daugiau gerųjų kultūros paveldo objektų aktualizavimo pavyzdžių, kurie išpildo ekonominį ir socialinį potencialą, suburdami bendruomenes, kurdami turistinius maršrutus ir steigdami naujas darbo vietas (Interreg Europe, 2021, p. 3). Siekiant išanalizuoti aktualizuotų kultūros paveldo objektų komunikaciją plačiau, svarbu aptarti ne tik teorines, bet ir praktines paradigmas.

Jau anksčiau minėta, kad kultūros paveldo išorinės komunikacijos vystyme yra svarbu investuoti į žinomumo didinimą. Baltijos jūros regiono paveldo komitetas¹² (toliau – BRPK) pateikia vieną iš tokių pavyzdžių – unikalų pilies kompleksą Estijoje – *Hapsalu pilį*. XIII a. pastatyta pilis su katedra, atlikusi vyskupijos būstinės funkciją, nuo 1980 m. turėjo oficialų griuvėsių statusą, tačiau viename iš korpusų įkurtas muziejus, kuris kviesdavo lankytojus apžiūrėti pilies likučius. 2014 m., pasinaudojant ES struktūrinių fondų finansavimu, avarinės būklės pastatas atkurtas, išsaugotos

¹² Kultūros paveldo specialistų organizacija siekianti vystyti regioninį bendradarbiavimą kultūros paveldo srityje.

vertingosios savybės ir pradėtas plėtoti modernaus muziejaus projektas. Šiuo metu pilis kviečia turistus apsilankyti ir susipažinti su istorija bei viduramžių pilies gyvenamąją aplinką (BRPK, 2022). Komunikacijos aspektu, Hapsalu pilis yra išvysčiusi efektyvią turistų įtraukimo ir žinomumo didinimo strategiją. Visų pirma miestas yra išvystęs turizmo maršrutą, kuris apima visus lankytinus objektus, tarp jų ir Hapsalu pilį. Bendradarbiaujant su miesto savivaldybe, turizmo maršrutas yra pristatomas ir turizmo verslo rinkai: organizuojami pristatymai turizmo mugėse, rengiamos individualūs pristatymai ir rengiamos konferencijos (Sukles, 2020). Tačiau verta atkreipti dėmesį, kad pilis yra įsikūrusi miesto centre, todėl gera infrastruktūra padeda lengviau pritraukti didesnį turistų srautą. Taip pat pilis nuolat bendradarbiauja su partneriais ir pilies aplinką išnaudoja tradiciniams (viduramžių festivaliai) ir netradiciniams (koncertai, automobilių parodos ir kt.) renginiams. Nuolatinis bendradarbiavimas padeda pritraukti didesnius lankytojų srautus, didina kultūros paveldo objekto žinomumą ir užtikrina, kad pilis būtų nuolat minima komunikacijos pranešimuose. Hapsalu pilis optimizuotai investavo į vidinės komunikaciją (Kultūros paveldo objekte dirbančios komandos komunikacija) ir išorinės komunikaciją (Aktualizuoto kultūros paveldo objekto komunikacija).

„Interreg Europe“¹³ užsakyto tyrimo ataskaitoje pateikiamas pavyzdys, kaip kultūros paveldo objekto valdymo procese priimti sprendimai įgalina kultūros paveldo objektų reikšmės komunikaciją. XV a. pastatytas *Marienburgo vienuolynas* paskelbtas nacionaliniu Olandijos paminklu ir nuo 2016 m. pertvarkytas į universitetą (Interreg Europe, 2020, p. 68). Objekte įrengtos auditorijos, bendros mokymosi erdvės, nuomojamos biuro patalpos ir bendrabučiai. Kultūros paveldo objektas aktualizuotas Nyderlanduose unikalioje forma – studijų, darbo ir gyvenimo vieta viename. Vienuolyno pertvarkymą lėmė sekuliarizacija¹⁴, didėjanti religinių pastatų išlaikymo našta ir siekis aktualizuoti kultūros paveldo objektą visuomenės reikmėms (Interreg Europe, 2020, p. 69). Pritaikius kultūros paveldo objektą švietimo reikmėms buvo patenkinti iškilę poreikiai: studentų būsto ir universiteto auditorijų trūkumas bei sukurta ekonominė panauda, kuri prisideda prie objekto išlaikymo ir miesto kultūrinio kraštovaizdžio atgaivinimo. Objekto aktualizavimas padėjo pritraukti jaunų studentų, didinti socialinę sanglaudą ir suteikti kultūros paveldo objekto reikšmės komunikacijai naują formą – įtraukiant visuomenę į paveldo panaudojimo procesą ir išsaugojimą ateities kartoms.

Kultūros paveldo komunikacija neprivalo būti vykdoma tik vieno objektu mastu, kolektyvinė komunikacija suteikia galimybę ne tik unikaliam kultūros paveldo objektui didinti žinomumą – kartu ji žadina visuomenės susidomėjimą kultūros paveldo sritimi. PTO pateikia pavyzdį – *Europos paveldo dienų festivalį*, kuris yra organizuojamas nuo 1985 m. ir dabar yra švenčiamas daugiau nei 50 Europos šalių (PTO, 2011, p. 92). Festivalis organizuojamas kiekvienais metais rugsėjo mėnesį,

¹³ ES programa remianti regioninės plėtros įgyvendinimą.

¹⁴ Turto nusavinimas iš religinių bendruomenių ir perdavimas politinei valdžiai ir visuomenei.

kurio metu yra išrenkama visuomenei ir kultūros paveldo sričiai aktuali tema (pvz. „Muzika ir paveldas“ ir kt.), ir remiantis ja planuojami viešinimo ir informuotumo didinimo veiksmai. Pagrindiniai festivalio tikslai yra (PTO, 2011, p. 92):

- Didinti Europos piliečių informuotumą apie Europos kultūros paveldo įvairovę;
- Informuoti Europos piliečių visuomenę apie kultūros paveldo išsaugojimo svarbą;
- Skatinti Europos piliečių įsitraukimą į kultūros paveldo aktualizavimo ir išsaugojimo procesą.

Festivalio metu renginiai dažniausiai yra vykdomi regioniniu mastu, kuris suteikia galimybę įsitraukti įvairių tipų kultūros paveldui į organizuojamas ekskursijas, paskaitas, inscenizacijas ir kitus renginius. Nors festivalis yra organizuojamas lokaliu mastu, tačiau komunikacija yra vykdoma tarptautiniu, nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu dalinantis festivalio programa, leidžiant pranešimus spaudai ir vykdant socialinių tinklų komunikaciją. Taip unikalių kultūros paveldo objektų žinomumas yra didinamas per Europos ir nacionaliniu mastu naudojamų institucijų komunikacijos kanalus.

Užsienio kultūros paveldo aktualizavimo ir komunikacijos praktika rodo, kad paveldo išsaugojimą suderinti su ekonomine panauda ir visuomenės įtraukimu yra įgyvendinama, tačiau, siekiant išlaikyti objekto aktualumą, reikia investuoti į komunikaciją, kuri užtikrintų nuolatinį priminimą apie kultūros paveldo objektą bei jo naudą visuomenei. Svarbu yra bendradarbiauti su savivaldybe, turizmo centrais ir kultūros paveldo institucijomis, norint kultūros paveldą įtraukti į turizmo maršrutus, taip pat svarbu bendradarbiauti su atskiromis iniciatyvomis, renginių organizatoriais, kurių komunikacijos kanalai padeda didinti kultūros paveldo objekto žinomumą. Taip pat aktualu nepamiršti kultūros paveldo objekto reikšmės komunikacijos, kuri formuoja visuomenės požiūrį į kultūros paveldą ir kolektyvinę atsakomybę.

Apibendrinant reiktų pasakyti, kad aktualizuotų kultūros paveldo objektų komunikacijos samprata formuojasi iki šių dienų, todėl atsiranda poreikis komunikaciją išnagrinėti detaliau. Išskyrus kultūros paveldo objekto komunikaciją į vidinę ir išorinę sukurta sistema, kuri leidžia aptarti kultūros paveldo komunikaciją skirtinguose etapuose. Pastebima, kad aktualizuotų kultūros paveldo objektų komunikacija ir žinomumo didinimas priklauso nuo išorinių veiksnių ir komunikaciją organizuojančios komandos, todėl, siekiant optimizuoti kultūros paveldo objektų aktualizavimo efektyvumą, svarbu investuoti į kompetencijų kėlimą, komunikacijos strategijos kūrimą ir pasiteisinusių priemonių pritaikymą.

3. EEE IR NORVEGIJOS FINANSINIŲ MECHANIZMŲ AKTUALIZUOTŲ LIETUVOS KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ KOMUNIKACIJOS TYRIMAS

Skyriuje aptartas atliktas tyrimas, jo inicijavimo poreikis, taikyta metodologija. Išnagrinėti kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatai, pateiktas apibendrinimas ir atlikto tyrimo išvalgos.

3.1. Tyrimo metodologija

Išanalizavus teorinę medžiagą pastebėta, kad kultūros paveldo aktualizavimo poreikis išlieka didelis, tačiau projektai yra finansuojami mažesnėmis apimtimis nei anksčiau. Daugiau skiriama dėmesio tvariam aktualizavimui išsaugant vertingąsias savybes, finansuojami kultūros paveldo objektai, kurie turi svarbią reikšmę regioniniu, nacionaliniu arba tarptautiniu mastu ir siekia sukurti objekto ilgalaikę panaudą visuomenei. Finansavimą tokiems projektams skiria ES programos, tačiau daugelis programų projektus remia tik finansiniu aspektu. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programa išsiskiria siekiu remti projektus ne tik finansiniu aspektu, bet ir žmogiškaisiais išteklių: patirties dalijimusi ir užsienio specialistų pagalba. Toks programos tikslas sukurti terpę, kurioje kultūros paveldo objekto valdytojai vieno projekto įgyvendinimo metu gali gauti finansavimą ir specialistų pagalbą vienu metu. Pastebima, kad nors vienas iš pagrindinių projekto tikslų yra aktualizavimas, tačiau vertinimo sistemoje skiriamas dėmesys objekto techninių savybių įvertinimui. Jau anksčiau aptarta, kad viena iš pagrindinių priemonių padedanti aktualizuoti kultūros paveldą yra komunikacija. Tiek mokslininkai, tiek valstybinės institucijos pripažįsta aktualizavimo svarbą, bet projektų įgyvendinimo procese į komunikaciją ir jos kokybės gerinimą neinvestuoja bei sistemoje neapibrėžia kriterijų, kurie padėtų įvertinti aktualizavimo efektyvumą. Išanalizavus aktualizuoto kultūros paveldo objekto komunikacijos etapus pastebėta, kad aktualizavimo efektyvumui įtaką daro vidinės komunikacijos kokybė (patirties dalijimasis, strategijos kūrimas) ir išorinės komunikacijos planavimas (reikšmės ir objekto komunikacija visuomenei). Siekiant optimizuoti kultūros paveldo objektų aktualizavimo efektyvumą, atsiranda poreikis iširti aktualizuotų kultūros paveldo objektų efektyvumą pasitelkiant šalių donorių patirtį bei lėšas ir sukurti rekomendacijas, kurios ateities finansavimo programose padėtų pasiekti kultūros paveldo objektų aktualizavimo tikslus.

Norint sukurti rekomendacijas ateities projektams, buvo nuspręsta iširti EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų projektus, kurie buvo finansuoti 2009-2014 m. laikotarpyje. Šis laikotarpis pasirinktas dėl to, nes jau anksčiau aptarta, kad aktualizavimo procesas trunka mažiausiai kelis metus, todėl siekiant įvertinti išsikeltų tikslų efektyvumą reikia, kad po projekto įgyvendinimo būtų praėję keli metai. 2014-2021 m. projektai yra įgyvendinami iki šių dienų ir negali būti pamatuoti jų

rezultatai, todėl šie tyrimo objektai nėra tinkami siekiant įvertinti rezultatų efektyvumą. EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai 2009-2014 m. laikotarpyje finansavo daugiau nei 20 unikalių kultūros paveldo objektų, tačiau buvo pastebėta, kad objektų paskirtis skiriasi, todėl tiriant efektyvumą rezultatai gali būti paveikti. Išnagrinėjus teorinę medžiagą pastebėta, kad dažniausiai kultūros paveldo aktualizavimo tikslą išsikelia dvarai, todėl siekiant tyrimo patikimumo pasirinkti 2009-2014 m. laikotarpyje pagal EEE ir Norvegijos finansinius mechanizmus aktualizuoti kultūros paveldo objektai – dvarai. Išsiginčius kriterijus iš 20 unikalių kultūros paveldo objektų, atrinkti 4 tyrimo objektai: Trakų Vokės dvaras, Abromiškių dvaras, Liubavo dvaras ir Pavirvytės dvaras, tačiau pradėjus pasiruošimą tyrimui buvo išsiaiškinta, kad EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų sutvarkytas Trakų Vokės dvaro tvarkybos projektas nebuvo įgyvendintas, problemų sprendimui rasti buvo imtasi teisinių veiksnių ir pasikeitė Trakų Vokės savininkas, todėl dėl projekto aplinkybių šis tyrimo objektas buvo atmestas. Tyrimui atlikti pasirinkti 3 tyrimo objektai.

Tyrimo objektai – Abromiškių dvaras (Elektrėnų sav.), Liubavo dvaras (Vilniaus raj.), Pavirvytės dvaras (Mažeikių raj.).

Tyrimo tikslas – Ištirti pasirinktų EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų finansuotų kultūros paveldo objektų projektų aktualizavimo įgyvendinimo procesą ir efektyvumą.

Tyrimo uždaviniai:

- Nustatyti pasirinktų kultūros paveldo objektų EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų projektų vidinės komunikacijos procesą;
- Ištirti kultūros paveldo objektų organizuojamą išorinę komunikaciją;
- Ištirti visuomenės informuotumą apie pasirinktus kultūros paveldo objektus;
- Nustatyti pagrindinius išorinės komunikacijos kanalus didinant kultūros paveldo objektų žinomumą.

Tyrimo metodas: Siekiant ištirti finansuotų kultūros paveldo objektų aktualizavimo efektyvumą, nutarta ištirti vidinę ir išorinę komunikaciją, todėl tyrimo tikslui įgyvendinti pasirinktas mišrus (*angl. mixed*) tyrimo metodas, kurio metu pasitelkiamas kokybinio ir kiekybinio tyrimo metodas, apimantis to pačio reiškinių tyrimą skirtingais aspektais. Skirtingi tyrimo metodai integruoti kartu, nes tyrimų rezultatai vienas kitą papildo (Kardelis, 2002, p. 106). Siekiant ištirti reiškinį buvo išnagrinėta kultūros paveldo objektų veikla ir komunikacija projekto įgyvendinimo metu (kokybinis tyrimas) bei įvertintas komunikacijos efektyvumas (kiekybinis tyrimas). Išgrynintas būsimų apibendrinimų pagrindas – pastebimas dėsningumas, kad EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programa finansuoja kultūros paveldo objektų aktualizavimą, bet neinvestuoja į valdytojų komunikacijos švietimą, todėl valdytojų vykdoma komunikacija pasiekia nedidelę visuomenės dalį ir aktualizavimas

nėra visiškai/iki galo/iš esmės įgyvendintas. Tyrimo rezultatams aptarti pasirinktas kokybinės turinio analizės metodas, pasitelkiant interpretacinį paaiškinimą ir atrinkti duomenys, kurie koncentruojasi ties esminiais tyrimo dalykais (Kardelis, 2002, p. 108).

Išorinei komunikacijai tirti pasirinktas kiekybinis apklausos metodas, siekiant apklausti visuomenę – Lietuvos gyventojus. Kiekybinis tyrimas pasirinktas norint ištirti masinio pobūdžio reiškinių – visuomenės informuotumą apie pasirinktus kultūros paveldo objektus ir išgryninti efektyviausias kultūros paveldo komunikacijos priemones, kurioms išnagrinėti ir aprašyti reikalingi statistiniai duomenys (Aleksnevičienė, Pocienė, Šupa, 2020, p. 39). Kiekybinio tyrimo duomenų rinkimui pasirinktas apklausos metodas, kurio metu išgryninta, kad visuomenė yra visi Lietuvoje gyvenantys asmenys. Imties dydis buvo apskaičiuotas remiantis 2020 m. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, kad Lietuvoje gyvena 2,795 mln. nuolatinių gyventojų (Statistikos departamentas, 2020). Siekiant įvertinti kultūros paveldo objektų žinomumą, pasirinkta tirti gyventojus, kurie yra pilnamečiai ir gali priimti sprendimus kur keliauti, todėl populiacija, kuri aktuali tyrimui, yra 2,240 mln. Nuolatinių Lietuvos gyventojų, pasirenkant 95% tikimybę su 6% paklaida. Rezultatai parodė, kad reikalingas imties dydis – 267 respondentai. Siekiant apklausti Lietuvos gyventojus, apklausa buvo sukurta internetiniame puslapyje www.apklausa.lt ir platinta socialiniuose tinkluose (toliau – soc. tinkluose). Nors pastebima tendencija, kad soc. tinklus naudoja jaunesni gyventojai, tačiau dėl duomenų patikimumo apklausoje išskirtos visos tikslinės grupės nuo 18 metų, apklausos metu surinkti 270 respondentų atsakymai. Formuluojuant tiek kiekybinio, tiek kokybinio tyrimo apklausos klausimus, buvo remtasi Alan Bryman mokslų tyrėjo klausimų formulavimo metodu (Bryman, 2012, p. 87):

1. Išanalizuojama pasirinkta sritis teoriniu aspektu;
2. Pasirenkamas vienas iš probleminių aspektų srityje;
3. Iškeliama klausimai padedantys įsigilinti į problemą;
4. Kritinio atmetimo būdu atrenkami klausimai padedantys aptarti reikalingus aspektus problemos sprendimui rasti.

Remiantis klausimų formulavimo metodu sudaryta 13 klausimų, visi klausimai pateikiami prieduose (žr. *1 priedas*), kurie buvo išskirstyti į 4 temas.

1. Bendri klausimai;
2. Keliavimo įpročių Lietuvoje klausimai;
3. Pasirinktų kultūros paveldo objektų žinomumas ir komunikacija.

Bendrieji klausimai buvo 4, jais buvo siekiama išsiaiškinti respondentų amžių, lytį, išsilavinimą ir gyvenamąją vietą Lietuvoje, šie klausimai padėjo išsigryninti respondento profilį, kuris svarbus vertinant apklausos rezultatų patikimumą. Toliau suformuoti 3 keliavimo įpročių Lietuvoje klausimai išgrynino tą dalį respondentų, kurie yra pagrindinė tikslinė kultūros paveldo objektų auditorija,

Lietuvoje nekeliaujančių respondentų, konkretūs kultūros paveldo objektai nesudomins, nes reikia investuoti į bendrą poreikio keliauti skatinimą. 1 bendras klausimas apie kultūros paveldą išskyrė, kokia dalis respondentų domisi kultūros paveldu arba apie jį žino, todėl atsiranda galimybė lyginti tik keliaujančių ir nekeliaujančių bei apie kultūros paveldą žinančių respondentų skaičius. Paskutiniai 5 klausimai buvo susiję su tiriamų kultūros paveldo objektų lankomumu, žinomumu ir komunikacijos kanalu, per kurį respondentai sužinojo apie kultūros paveldą, atsižvelgiant į keliaujančių ir kultūros paveldo objektus lankančių keliautojų skaičių, galima palyginti kuri tikslesnė auditorijos dalis žino apie konkrečius kultūros paveldo objektus, taip galima įvertinti pasirinktų kultūros paveldo objektų valdytojų išorinės komunikacijos efektyvumą.

Vidinei komunikacijai ir išorinės komunikacijos planavimui tirti pasirinktas kokybinis interviu metodas su kultūros paveldo objektų valdytojais. Šis metodas pasirinktas dėl to, nes jo metu galima įvertinti patirtį, nuomonę, jausmus (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 15). Kadangi tyrimo tikslas yra nagrinėti finansavimo programos reiškinį, remiantis kultūros paveldo objektų patirtimi buvo siekiama, kad valdytojai atsakytų į tuos pačius klausimus, dėl šios priežasties pasirinktas individualaus struktūruoto interviu formatas. Tyrimo metu apklausti 3 kultūros paveldo objektų valdytojai: Romualdas Bakutis (Abromiškių dvaras), Gintaras Karosas (Liubavo dvaras), Antanas Naujokaitis (Pavirvytės dvaras). Apklausa buvo atlikta nuotoliniu būdu telefonu, prieš pokalbį valdytojai buvo supažindinti su tyrimo tikslu ir klausimų pobūdžiu, vidutiniškai pokalbis truko 15 min. Nuotolinio susitikimo derinimas ir susitikimo formos pasirašymas užtruko 7-10 dienų. Respondentų atsakymai ir pasirašytos susitikimo formos dalyvauti tyrime yra pateikiamos prieduose (žr. 3-8 priedus). Formuluoju klausimu remiantis Alan Bryman pateiktais kriterijais buvo siekiama, kad klausimai būtų aiškūs, suprantami tyrimo dalyviams, nuoseklūs, tarpusavyje susiję ir suteikiantys informacijos, kuri padės išspręsti išsikeltą problemą (Bryman, 2012, p. 90) Kokybiniam tyrimui atlikti buvo suformuluoti 8 klausimai:

1. Bendri klausimai;
2. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų projekto klausimai;
3. Vidinės komunikacijos klausimai;
4. Išorinės komunikacijos klausimai.

Suformuluoti tyrimo klausimai yra pateikiami prieduose (žr. 2 priedas). Iš suformuluotų klausimų 1 yra bendras, kurio atsakymas padėjo įvertinti objekto tinkamumą ir panašumą su kitais tyrimo objektais, 2 klausimai buvo susiję su EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų projekto informacija, šie klausimai padėjo suprasti projekto duomenis, reikalingus įvertinti projekto užbaigimo metus ir kultūros paveldo valdytojų projektų efektyvumo vertinimą. Likę 5 klausimai buvo susiję su kultūros paveldo objekto komunikacija: 2 klausimai apie kultūros paveldo objekto vidinę komunikaciją, 3 klausimai apėmė išorinę komunikaciją ir jos planavimą.

3.2. Interviu su kultūros paveldo objektų valdytojais analizė

Siekiant ištirti aktualizuotų kultūros paveldo objektų komunikacijos planavimą ir bendradarbiavimą su EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programos dalyviais, buvo atliktas interviu su tyrimo objektų valdytojais.

Pirmo interviu klausimo tikslas buvo išsiaiškinti aktualizuoto kultūros paveldo objekto veiklą ir tikslą. Vienas iš pagrindinių EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų projektų tikslų yra kultūros paveldo objekto aktualizavimas, tačiau siekiant tirti jo efektyvumą svarbu išsigryninti kokia yra pagrindinė išsaugoto objekto funkcija. Valdytojams užduotas klausimas kokia yra pagrindinė kultūros paveldo objekto veikla, tikslas. Abromiškių dvaras dar yra tvarkomas kitos ES finansavimo programos lėšomis, tačiau valdytojas įvardija objekto siektinus tikslus: „*Tikslas yra įrengti socialiai atvirą kultūros paveldo objektą <...> Pagal projektą suplanuoti svečių namai: 12 miegamųjų kambarių, 2 bendros patalpos, kavinė ir papildomas pastatas, kuriame bus prieiga neįgaliesiems. Objektas turi būti ekonomiškai sveikas ir generuoti pajamas.*“. Svarbu atkreipti dėmesį, kad dvaras turėjo pradėti veiklą 2022 m. lapkritį, tačiau, dėl užsėtusių tvarkybos darbų, atidarymo periodas atidėtas iki 2023 m. pavasario. Liubavo dvaro atstovas įvardija, kad pagrindinė kultūros paveldo objekto veikla ir tikslas yra muziejus, tačiau atkreipia dėmesį, kad pagrindinis siekis yra pagrindiniu ir svarbiausiu eksponatu paversti patį pastatą, kuriame būtų atskleidžiamas jo charakteris, autentiškas išorės ir vidaus vaizdas bei ekspozicijos supažindintų su dvare vykusiais technologiniais procesais. Pastebima, kad praktikoje kultūros paveldo objektai dažnai yra pritaikomi muziejaus veiklai, tačiau idėja patį objektą paversti pagrindiniu eksponatu pateikia naują kultūros paveldo objekto reikšmės komunikacijos būdą. Pavirvytės dvaro valdytojas teigia, kad dvaro tikslas yra supažindinti su istorija, architektūra, radiniais ir plėtoti kultūrinę veiklą. Pastebima, kad nors visų pasirinktų kultūros paveldo objektų projektų tikslas buvo išsaugoti ir aktualizuoti paveldą, tačiau visi dvarai atlieka skirtingas funkcijas: viešbučio, kavinės, pažinimo erdvės arba muziejaus.

Toliau buvo pradėtas EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų projektų etapas. Antru klausimu buvo siekiama išsiaiškinti kelintais metais buvo užbaigtas finansuotas projektas. Šis aspektas yra svarbus dėl to, kad siekiant įvertinti ilgalaikį efektyvumą, reikia įvertinti kiek praėjo laiko nuo projekto įgyvendinimo. Abromiškių dvaro projekto įgyvendinimas buvo užbaigtas 2017 m. pavasarį, tačiau objektas dar vis nepradėjo veiklos iki šių dienų, tai patvirtina jau anksčiau aptartą aspektą, jog siekiant įvertinti kultūros paveldo aktualizavimo efektyvumą yra svarbu pasirinkti objektus, kurie buvo sutvarkyti prieš kelis metus ir daugiau, nes išsaugojimo ir aktualizavimo projekto įgyvendinimo procesas užtrunka. Liubavo dvaro projektas baigtas įgyvendinti 2017 m., o Pavirvytės dvaras sutvarkytas 2016 m. Svarbu atkreipti dėmesį, kad nors finansavimo programos laikotarpis

buvo apibrėžtas 2009-2014 m., projektai buvo įgyvendinami po šio laikotarpio dėl projektų kompleksiško ir sudėtingo. Nors ne visi tyrimo objektai yra pradėję vykdyti veiklą, tačiau atsakymai parodė, kad objektai turėjo laiko investuoti į komunikacijos vystymą ir plėtojamą, todėl tolimesni klausimai ir tyrimo eiga susijusi su komunikacijų yra patikima ir aktuali.

Kultūros paveldo objektų valdytojams buvo užduotas klausimas kaip jie vertina įgyvendinto projekto efektyvumą. Šis klausimas buvo suformuluotas siekiant išsiaiškinti kaip projekto valdytojai vertina projekto įgyvendinimą ir kaip jie pagrindžia faktą, jog projekto tikslai buvo pasiekti. Abromiškių dvaro valdytojas dalinosi, kad projektas buvo visiškai įgyvendintas, sutvarkyta centrinė dvaro dalis, atrestauruotos medinės dalys. Apie aktualizavimo tikslus valdytojas neužsimena, tačiau interviu metu patikina, kad po šios dalies sutvarkymo, sekantis dvaro tvarkybos etapas yra atkurtų patalpų pritaikymas visuomenės reikmėms. Liubavo dvaro valdytojas teigia, kad projekto tikslai įgyvendinti ir jie turi tęstinumą. Valdytojas pamini atvejį, įvykusi už projekto įgyvendinimo ribų. Dėl EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų suteiktos paramos ir nuosekliai tvarkomo kultūros paveldo objekto, pradėjo daugėti lankytojų ir atsirado spaudimas savivaldybei tvarkyti aplinką, taip bendradarbiavimo pagrindu pradėtas tvarkyti griūvantis tiltas esantis prie Liubavo dvaro malūno. Pavirvytės dvaro valdytojas teigė, kad projekto tikslai yra įgyvendinti, nes pirmas tikslas buvo sutvarkyti objektą, o antras – aktualizuoti ir pritaikyti objektą visuomenės reikmėms. Dvaras šiuo metu yra atviras visiems lankytojams, jame vyksta renginiai, o valdytojas ieško galimybių bendradarbiauti su kitomis institucijomis ir didinti objekto žinomumą bei pritaikomumą. Pastebima, kad visų kultūros paveldo objektų projektų tikslai yra įgyvendinti. Visi valdytojai sutinka, kad projektai turi tęstinumą, pateikiamas argumentuotas paaiškinimas kaip kultūros paveldo objektas buvo įveiklintas.

Siekiant išsiaiškinti EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų projektų įgyvendinimo metu vykdytą vidinę komunikaciją, buvo užduoti klausimai apie bendradarbiavimą su užsienio specialistais, renginius ir jų turinį. Šiuo klausimu buvo norima išsiaiškinti vidinės komunikacijos procesą ir įvertinti, kiek dėmesio buvo skirta kultūros paveldo komunikacijos švietimui bei nagrinėjimui. Abromiškių dvaro valdytojas dalinosi, kad jis 2 kartus lankėsi Norvegijoje, kelionių metu jis susipažino su Norvegijos kultūros paveldo specialistais, Norvegijos kultūros paveldo objektais, jų išsaugojimo projektais ir aktualizavimo pavyzdžiais. Kelionės metu Abromiškių dvaro valdytojas susitiko su finansuojamo projekto partneriais – Norvegijos Žemės ūkio ir kaimo plėtros universitetinės kolegijos lektorais, kurie dalinosi savo patirtimi ir konkrečiais patarimais Abromiškių dvaro išsaugojimui bei aktualizavimui. Liubavo dvaro valdytojas dalinasi, kad EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų projekto įgyvendinimo metu užmezgė partnerystę su Norvegijos kultūros paveldo institutu, kuris viso projekto įgyvendinimo metu teikė ekspertinę pagalbą, tiesiogines rekomendacijas dėl statinių atgaivinimo. Valdytojas pastebi, kad partnerystė buvo naudinga ir dėl to,

kad Norvegijos specialistai domėjosi restauruotais Liubavo dvaro pastatais, atvyko apžiūrėti pastatų gyvai. Pastebima, kad bendradarbiavimas su užsienio specialistais suteikė naudos ne tik patirties dalijimusi, bet ir didinant kultūros paveldo objekto žinomumą tarp kultūros paveldo profesionalų. Liubavo dvaro atstovas pamini, kad buvo surengti 2 mokymai, kurių metu dalyvavo šalių donorių specialistai ir šalių naudos gavėjų objektų valdytojai. Pavirvytės dvaro valdytojas dalinosi, kad projekto įgyvendinimo metu vyko ne vienas seminaras įtraukiant tiek Norvegijos, tiek Lietuvos specialistus. Tiesiogiai su Pavirvytės dvaru dirbo dailidės, kurie atvykę į Lietuvą dirbo prie dvaro ir dalinosi savo patirtimi atkuriant medinį paveldą. Pastebima, kad EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų išsikeltas tikslas stiprinti bendradarbiavimą tarp dviejų šalių iš tikrųjų buvo įgyvendinamas, tačiau daugiausiai jis buvo orientuotas į restauravimo ir išsaugojimo sferas, nors projektų tiksluose nurodoma, kad aktualizavimas taip pat yra vienas iš programos tikslų. Valdytojų atsakymai parodo, kad vidinė komunikacija yra vystoma teorinėje dalyje aptartuose 2 etapuose: kultūros paveldo objekto aktualizavimo projekto paraiškos teikimo komunikacija (administraciniai klausimai) ir kultūros paveldo objektų valdytojų ir specialistų komunikacija (patirties dalijimasis), tačiau prie Kultūros paveldo objekte dirbančios komandos komunikacija (išorinės komunikacijos planavimas) programos organizatoriai neprisideda.

Išnagrinėjus vidinę komunikaciją projekto įgyvendinimo metu, kiti klausimai buvo formuluojami siekiant ištirti išorinės komunikacijos organizavimą. Visų pirma buvo užduotas klausimas ar valdytojai sutinka, kad visuomenės susidomėjimas kultūros paveldo objektu priklauso nuo išorinės komunikacijos organizavimo. Abromiškių dvaro valdytojas sutiko ir pridūrė, kad komunikacija yra esminė priemonė padedanti viešinti objektą, nes kultūros paveldo objektai yra specifiniai produktai, kurie nėra kasdienio naudojimo prekė, todėl, stengiantis juos populiarinti, reikia investuoti į komunikaciją visom priemonėm. Liubavo dvaro ir Pavirvytės valdytojai sutiko, kad tai tiesiogiai priklauso nuo komunikacijos organizavimo ir pradėjo dalintis naudojamomis komunikacijos priemonėmis. Svarbu atkreipti dėmesį, kad kultūros paveldo objektų valdytojai sutinka, kad visuomenės susidomėjimas ir įsitraukimas priklauso nuo organizuojamos komunikacijos, tai parodo, kad projektų dalyviai supranta komunikacijos svarbą aktualizavimo procese ir stengiasi investuoti į sklaidą.

Siekiant išsiaiškinti kultūros paveldo objektų valdytojų organizuojamą išorinę komunikaciją buvo užduotas klausimas, ar yra sukurta komunikacijos strategija ir kokius pagrindinius komunikacijos kanalus valdytojai naudoja. Abromiškių dvaro valdytojas dalinosi, kad daugiausiai komunikaciją vykdo per internetinį puslapį, ten dalinasi projektų eiga, restauravimo procesu ir kita svarbia informacija. Siekiant didesnio matomumo, Abromiškių dvaras remia Abromiškių bendruomenės renginius, taip pat bendradarbiauja su Elektrėnų savivaldybe ir ieško galimybių kaip dvarą integruoti į regioninę infrastruktūrą. Kaip vieną iš pavyzdžių jis pateikė dviračių tako

įveiklinimą, įrengiant Abromiškių dvaro teritorijoje automobilių stovėjimo aikštelę ir kviečiant keliautojus atvykti automobiliu bei dviračių takais pažinti dvarą, Abromiškių gyvenvietę. Taip pat valdytojas paminėjo, kad komunikacijoje didelę įtaką daro vietovė ir Abromiškių sanatorija, kurią žino daugelis, todėl dvaras yra lengviau atpažįstamas dėl gyvenvietės pavadinimo. Nors dvaras dar nėra atviras visuomenei, tačiau valdytojas užsiminė, kad bendradarbiauja su Elektrėnų miesto laikraščiu „Elektrėnų kronika“ ir kartą per metus išleidžia straipsnį apie Abromiškių dvarą. Taip pat, siekiant pasiekti platesnę auditoriją, bendradarbiaujant su dvarų asociacija buvo išleista šokoladinių plytelių serija, ant kurių buvo atvaizduotas Abromiškių dvaras. Pokalbio metu Abromiškių dvaro valdytojas papasakojo apie unikalią partnerių iš Norvegijos iniciatyvą – dvaro pristatymą Abromiškių bendruomenei. Susitikimo metu partneriai iš Norvegijos atvyko į Abromiškių dvarą ir bendravo su bendruomenės nariais, pristatė kultūros paveldo svarbą, įveiklinimo galimybes ir kaip bendruomenė gali prisidėti prie kultūros paveldo išsaugojimo bei aktualizavimo. Pastebima, kad suorganizuotas susitikimas su bendruomene, pasitelkiant užsienio specialistus, pasiūlė naują kultūros paveldo reikšmės komunikacijos priemonę, kuri tuo pačiu didina visuomenės informuotumą apie įgyvendinamą EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programą. Liubavo dvaro valdytojas dalinosi, kad daugiausiai viešinimu užsiima per internetinę žiniasklaidą, socialinius tinklus, laikraščius, televiziją ir bendradarbiaudami su Lietuvos pilių ir dvarų asociacija pasitelkia jų komunikacijos kanalus. Liubavo dvaro valdytojas pastebi, kad prie kultūros paveldo objekto komunikacijos prisideda ir vietos bendruomenė, taip pat pastebėta, kad vietiniai gyventojai didžiuojasi savo gyvenvietė, dalinasi savo ir giminaičių prisiminimais apie dvarą iš ankstesnių laikų bei kviečia aplankyti atkurtą dvarą ir jo aplinką. Čia pastebimas reiškinys, kurį Abromiškių dvare Norvegijos specialistai siekė perteikti, kad kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo efektyvumas priklauso ir nuo vietos bendruomenės, kuri renkasi objektą lankyti, organizuoti renginius ir skleisti žinią visuomenei apie kultūros paveldo objektą. Pavirvytės dvaro valdytojas atskleidžia, kad pagrindinė komunikacijos priemonė yra socialiniai tinklai, tačiau tuo pačiu bendradarbiaujant su partneriais yra išnaudojami jų komunikacijos kanalai. Šiuo metu dvaro valdytojas bendradarbiauja su Mažeikių informacijos ir turizmo centru, taip pritraukiant daugiau turistų į kultūros paveldo objektą, taip pat bendradarbiaujama su Mažeikių savivaldybe, siekiama įgyvendinti „atviro“ kino teatro projektą, kuris leistų organizuoti filmų peržiūras dvare ir už jo ribų, bei kuriama internetinė svetainė, kurioje bus galima rasti visą svarbią informaciją apie kultūros paveldo objektą. Taip pat Pavirvytės dvaro valdytojas dalinosi, kad nuolat stengiasi viešoje erdvėje būti matomais, neseniai bendradarbiaujant su internetiniu dienraščiu „Bernardinai“ išleistas straipsnis, kuris ženkliai padidino susidomėjimą kultūros paveldo objektu. Interviu klausimas buvo formuotas siekiant įvertinti kultūros paveldo objektų valdytojų žinias apie komunikaciją ir taikomas priemones. Pastebima, kad nei vienas iš valdytojų neatsakė ar turi komunikacijos strategiją, – apie

komunikaciją kalbėjo abstrakčiai, gebėjo įvardyti taikomas konkrečias priemones, tačiau ne nuoseklų planą. Tai parodo, kad valdytojai supranta komunikacijos svarbą ir ją vykdo, tačiau tai vyksta padrikai, taip pat pastebima, kad kultūros paveldo objektai neturi konkrečios strategijos, kuri leistų pamatuoti komunikacijos efektyvumą ir padėtų planuoti tolimesnius veiksmus.

Paskutinis klausimas buvo užduotas siekiant sužinoti kultūros paveldo objekto valdytojų poreikį investuoti į komunikacijos kokybę ir kiekybę. Abromiškių dvaro valdytojas sutiko, kad investuoti į komunikaciją būtina, ypač, kai dvaras bus atidarytas ir atviras visuomenei. Valdytojas dalinosi planais sudaryti sutarti su įmone, kuri būtų atsakinga už objekto komunikaciją ir teikiamų paslaugų reklamą. Taip pat po dvaro atidarymo planuojama investuoti į kultūros paveldo objekto ženklų komunikaciją aplink dvarą ir gyvenvietę. Valdytojas dalinosi, kad nuolat seka projektus televizijoje, skaitmeninėje erdvėje ir kitur, kurie yra susiję su kultūros paveldu. Artimiausiuose planuose yra bendradarbiavimas su LRT laidos „Daiktų istorijos“ komanda, siekiant pristatyti kultūros paveldo objektą ir didinti jo žinomumą. Liubavo dvaro valdytojas dalinosi, kad investuoti į komunikaciją yra būtina, todėl nuolat ieško būdų ir galimybių kaip tai įgyvendinti. Pavirvytės dvaro valdytojas dalinosi, kad į komunikaciją investuoti būtina, nes nuolatinė komunikacija ir minėjimas viešojoje erdvėje padeda dvarui būti neužmirštam. Pastebima, kad kultūros paveldo objekto valdytojai nors ir pasakoja apie aktyvią komunikaciją ir bendradarbiavimo mastus, tačiau sutinka, kad į komunikaciją reikia investuoti dar daugiau.

3.3. Lietuvos gyventojų apklausos rezultatų analizė

Siekiant įvertinti kultūros paveldo objektų aktualizavimo ir komunikacijos efektyvumą, svarbu iširti, kokia dalis Lietuvoje keliaujančios ir kultūros paveldą lankančios visuomenės žino apie pasirinktus kultūros paveldo objektus, juos lanko ir įsitraukia į kultūros paveldo įveiklinimą. Šiems rodikliams įvertinti atliktas kiekybinis tyrimas – apklausa Lietuvos gyventojams.

Visų pirma siekiant nustatyti auditorijos profilį buvo užduoti bendri klausimai padedantys įvertinti demografinius ir socialinius bruožus. Didžioji respondentų dalis – **72,2%** buvo moterys, likusi dalis **27,8% vyrai**. Respondentų amžius buvo įvairus ir pasiskirstė į 4 pagrindines grupes: **27%** respondentų nurodė, kad jų amžius yra 46-55 metai, **23,7%** respondentų nurodė 18-25 metų amžių, **23,3%** respondentų nurodė 36-45 metų amžių, **19,3%** nurodė 26-35 metų amžių, likusi dalis **6,7%** respondentų buvo 55 metų ir vyresni. Amžiaus ir lyčių grupių įvairovė turi bendrus bruožus, būdingus tik tam tikram amžiui ir lyčiai, todėl respondentų įvairovė užtikrino, kad tyrimo rezultatai atspindės visų tikslinės auditorijos grupių nuomonę ir patirtį. Pastebima, kad susidomėjimą kultūros paveldo sritimi turi aukštesnį išsilavinimą įgijusi visuomenės dalis, todėl tyrime buvo siekiama išsiaiškinti respondentų išsilavinimą (Europos Parlamentas, 2018, p. 16). **84,8%** respondentų nurodė,

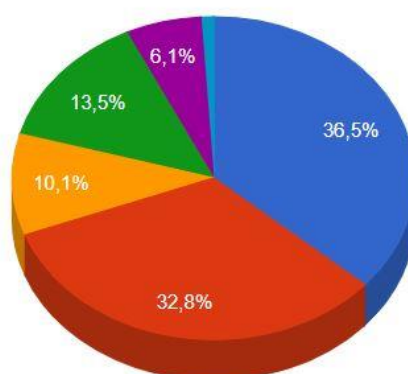
kad turi aukštąjį išsilavinimą, **5,9%** nurodė, kad šiuo metu siekia įgyti aukštąjį išsilavinimą, likę **9,3%** nurodė profesinį ir žemesnį išsilavinimo laipsnį. Toks atsakymų pasiskirstymas užtikrina, kad respondentų padėtis sutampa su kultūros paveldo objektais besidominčia tiksline grupe, todėl sumažėja tikimybė, kad atsakymai bus paveikti dėl išsilavinimo kriterijaus. Teorinėje dalyje aptarta, kad visuomenės įtraukimas į kultūros paveldo objektų įveiklinimą taip pat priklauso nuo geografinės vietovės ir atstumo nuo bendruomenės gyvenamosios vietos. Šis kriterijus leidžia atskleisti kaip respondentų žinomumą apie kultūros paveldo objektus paveikė gyvenamoji vieta. **73%** respondentų atsakė, kad gyvena Vilniaus mieste arba Vilniaus rajone, **5,6%** atsakė, kad gyvena Kaune, **5,2%** Panevėžyje ir kituose regionuose. Reikia atkreipti, kad didžioji dalis respondentų gyvena sostinėje, todėl kultūros paveldo objektų, esančių prie Vilniaus, žinomumas gali būti paveiktas dėl respondentų gyvenamosios vietos, todėl, nagrinėjant kultūros paveldo objektų žinomumą, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kokių komunikacijos kanalų respondentai sužinojo apie objektą.

Nustačius respondentų demografinius ir socialinius bruožus buvo siekiama išsiaiškinti respondentų keliavimo įpročius Lietuvoje. **95,9%** respondentų atsakė, kad keliauja Lietuvoje, **4,11%** nurodė, kad Lietuvoje nekeliauja. Šis aspektas yra svarbus dėl to, nes kultūros paveldo objektus lanko Lietuvoje keliaujantys žmonės. Žmonėms, kurie nekeliauja, turi būti skatinamas noras keliauti, tačiau tai yra vidaus turizmo skatinimo aspektas. Jis nėra aktualus šiame tyrime, todėl svarbu išgryninti jau keliavimo įpročius turinčią tikslią respondentų grupę. Respondentams buvo užduotas klausimas su galimybe pasirinkti koks dažniausiai būna kelionės tikslas (žr. 1 pav.):

1 paveikslas. Respondentų kelionių Lietuvoje tikslas.

Koks dažniausiai būna kelionės tikslas?

- Poilsinis
- Pažintinis
- Darbo
- Sveikatingumo
- Religinis
- Kitas variantas

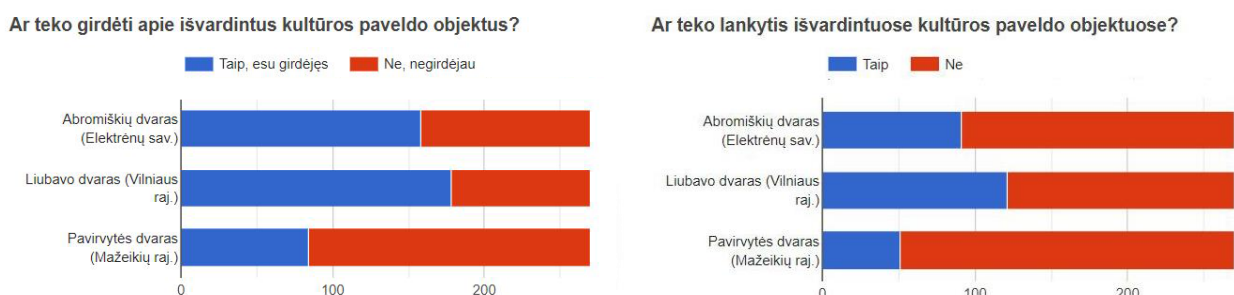
Šaltinis: sudaryta www.apklausa.lt remiantis respondentų atsakymais

Pastebima, kad daugiausiai respondentų Lietuvoje keliauja pažintiniais (**32,8%**) ir poilsiniais (**36,5%**) tikslais, mažesnę dalis keliauja sveikatingumo (**13,5%**), darbo (**10,1%**) bei religiniais (**6,1%**) tikslais. Apklausoje taip pat buvo galimas pasirinkimas įrašyti variantą. Respondentai pasirinkę kitą variantą nurodė, kad dažniausiai kelionės tikslas būna aplankyti giminaičius. Svarbu

atkreipti dėmesį, kad kultūros paveldo objektai, neretu atveju, būna lankomi keliautojų laisvu laiku pažintiniais arba poilsiniais tikslais. Dėl šios priežasties, didžiajai daliai respondentų, kultūros paveldo objektas išpildytų keliautojo lūkesčius suteikti pažintinę arba poilsinę programą. Siekiant įvertinti keliautojų įpročius buvo užduotas klausimas kaip dažnai jie keliauja. Didžiausia respondentų dalis nurodė, kad keliauja kelis kartus per metus arba kelis kartus per šešis mėnesius (**54,4%**), mažesnė dalis nurodė, kad keliauja kelis kartus per mėnesį (**15,9%**), kartą per mėnesį (**15,6%**) arba daugiau nei kartą per savaitę (**4,8%**). Išsiaiškinus bendrus keliavimo įpročius buvo užduotas klausimas ar kelionės metu respondentai lanko kultūros paveldo objektus. **84,1%** iš atsakiusiųjų patikino, kad kultūros paveldo objektus lanko, **15,9%** iš atsakiusiųjų nurodė, kad kultūros paveldo objektų nelanko. Respondentų atsakymai parodo, kad didžioji dalis keliaujančių Lietuvos gyventojų lanko kultūros paveldo objektus, todėl siekiant įgyvendinti tyrimo tikslus buvo užduoti klausimai apie pasirinktus tyrimo objektus – 3 kultūros paveldo objektus.

Norint išsiaiškinti pasirinktų kultūros paveldo objektų komunikacijos efektyvumą ir žinomumą, užduoti 5 klausimai susiję su konkrečiais kultūros paveldo objektais. Pirmiausia buvo paklausta ar respondentai yra girdėję apie išvardintus kultūros paveldo objektus (žr. 2 pav.):

2 paveikslas. Tyrimo objektų žinomumas ir lankomumas tarp respondentų.

Šaltinis: sudaryta www.apklausa.lt remiantis respondentų atsakymais

Daugiausiai respondentų pažymėjo, kad yra girdėję apie Liubavo dvarą (**65,9%**), tada Abromiškių dvarą (**58,5%**) ir Pavirvytės dvarą (**31,1%**). Tuo tarpu apsilankiusiųjų dvaruose skaičius yra ženkliai mažesnis: Liubavo dvare apsilankė **44,8%**, Abromiškių dvare apsilankė **33,7%**, o Pavirvytės dvare apsilankė **18,9%** respondentų. Respondentų, kurie lankėsi dvare buvo paprašyta įvardinti kokiais tikslais respondentai lankėsi kultūros paveldo objekte. Liubavo dvare didžiausia dalis respondentų lankėsi pažintiniais tikslais (36,6%) arba edukaciniais tikslais (4,9%), Abromiškių dvaras veiklos dar nepradėjo, tačiau respondentai nurodo, kad dvare dažniausiai lankėsi taip pat pažintiniais (**21,5%**) arba edukaciniais (**8,9%**) tikslais, o Pavirvytės dvare daugiausiai respondentai lankėsi pažintiniais (**12,2%**) arba moksliniais (**6,3%**) tikslais.

Siekiant išsiaiškinti efektyviausias komunikacijos priemones respondentams buvo užduotas klausimas iš kur respondentai sužinojo apie išvardintus kultūros paveldo objektus. Šio klausimo

atsakymai padėjo išryškinti skirtingų kultūros paveldo objektų vykdytą komunikaciją ir priemones pasiekusias respondentus (5 lentelė):

5 lentelė. Respondentų įvardinti komunikacijos kanalai

Dvaras	Abromiškių dvaras	Liubavo dvaras	Pavirvytės dvaras
1.	Socialiniai tinklai	Kitų žmonių	Kitų žmonių
2.	Kitų žmonių	Socialinių tinklų	Televizijos, radijo
3.	Spaudos	Televizijos, radijo	Socialinių tinklų

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis respondentų atsakymais

Lentelėje pateikti 3 populiariausi respondentų atsakymai įvardijant koku būdu sužinojo apie kultūros paveldo objektą. Svarbu atkreipti dėmesį, kad priemonių tvarka skiriasi, tačiau galima įvardyti populiariausias priemones, kurios yra efektyviausios kultūros paveldo objekto komunikacijoje. Siekiant įvertinti respondentų supratimą apie komunikaciją ir nuomonę apie įvardintų kultūros paveldo objektų komunikacijos kokybę buvo užduotas klausimas kaip respondentai ją vertina. Svarbu atkreipti dėmesį, kad siekiant tyrimo rezultatų patikimumo, klausime buvo sukurtas pasirinkimas „negaliu įvertinti“. Pastebima, kad dažnu atveju respondentai iš tiesų gali įvertinti, tačiau nėra linkę įdėti pastangų gilinantis į klausimą, atlikti tyrimai parodė, kad taip dažniausiai elgiasi žemesnio išsilavinimo respondentai (Gaižauskienė, Mikėnė, 2014, p. 162). Taip suteikiama galimybė žmogui, neturinčiam pagrindo apie komunikaciją susilaikyti nuo vertinimo. **32,3%** respondentų labai gerai arba gerai įvertino Abromiškių dvaro komunikaciją, **42,7%** labai gerai arba gerai įvertino Liubavo dvaro komunikaciją, o Pavirvytės dvaro komunikaciją labai gerai arba gerai įvertino **25,4%**. Neigiamai kultūros paveldo komunikaciją įvardijusių respondentų sudarė keli procentai, daugiau nei trečdalis respondentų teigė, kad negali įvertinti kultūros paveldo objektų komunikacijos.

3.4. Tyrimo apibendrinimas

Siekiant ištirti pasirinktų EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų finansuotų kultūros paveldo objektų projektų aktualizavimo įgyvendinimo procesą ir efektyvumą buvo atliktas kokybinis interviu tyrimas su pasirinktų kultūros paveldo objektų valdytojais ir suorganizuota Lietuvos gyventojų apklausa, kurios metu buvo siekiama išsiaiškinti kaip efektyviai kultūros paveldo objektų komunikacija pasiekia visuomenę ir prisideda prie aktualizavimo tikslų įgyvendinimo.

Pasirinktų kultūros paveldo objektų valdytojai siekia aktualizuoti kultūros paveldą skirtingais būdais. Abromiškių dvare numatoma įrengti viešbutį ir kavinę, Liubavo dvare yra įrengtas muziejus, o Pavirvytės dvare atvira erdvė norintiems susipažinti su dvaro istorija ir paveldu. Pasirinktų kultūros

paveldo objektų finansavimo projektai pasitelkiant EEE ir Norvegijos finansinius mechanizmus buvo įgyvendinti prieš 5 metus ir daugiau, todėl objektai yra tinkami komunikacijos tyrimui ir visuomenės įtraukimo poveikiui įvertinti. Pastebėta, kad EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų projekto metu vykdyta vidinė komunikacija įtraukė tiek dvarų valdytojus, tiek užsienio specialistus, buvo užmegztos partnerystės, pasirašytos dvišalės sutartys, specialistai atvyko į Lietuvą arba dvarų valdytojai lankėsi Norvegijoje. Projekto metu buvo organizuoti mokymai, seminarai ir pristatomieji renginiai, kurių metu buvo kviečiami abiejų šalių atstovai. Tačiau, pradėjus gilintis į renginių paskirtį, atkreiptas dėmesys, kad jų metu buvo skatinimas gerosios patirties dalijimasis techniniame kultūros paveldo objekto išsaugojimo procese (restauravimas, objekto priežiūra ir kt.), tačiau nebuvo skiriamas dėmesys aktualizavimo temai ir jos įgyvendinimui.

Išsiaiškinus, kad EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų projektų įgyvendinimo metu pasitelkiant gerąją patirtį, investuota tik į išsaugojimo aspektus buvo siekiama išsiaiškinti kokios yra kultūros paveldo objektų valdytojų vykdomos komunikacijos strategija, pagrindumas ir pasirenkamos komunikacijos priemonės. Pastebėta, kad nei vienas iš valdytojų neįvardijo ar turi komunikacijos strategiją, tačiau pateikė iniciatyvų, kurios jiems padeda objektą populiarinti ir išlaikyti susidomėjimą juo. Skaitmeninėje erdvėje valdytojai daugiausiai investuoja į internetinius puslapius, soc. tinklus ir straipsnių viešinimą. Siekiant gerinti visuomenės kultūros paveldo objektų žinomumą, valdytojai stengiasi užmegzti partnerystes, kurios per partnerių kanalus padėtų didinti objekto populiarumą (laikraščiai, televizija, informacijos centrai ir kt.). Kultūros paveldo objektų valdytojai sutinka su komunikacijos svarba viešinant objektą, tačiau pastebima, kad nėra laikomasi strategijos, plano, kuris padėtų pasiekti išsikeltų tikslų ir pamatuoti aktualizavimo efektyvumą.

Siekiant įvertinti kultūros paveldo objektų valdytojų organizuojamą komunikaciją, apklausti Lietuvos gyventojai. Tyrimas atskleidė, kad apie pasirinktus kultūros paveldo objektus žino tik puse keliaujančių respondentų, kurie lanko kultūros paveldo objektus, juos aplankė tik trečdalis. Populiariausias objektas tarp respondentų buvo Liubavo dvaras. Svarbu atkreipti dėmesį, kad Liubavo dvaras yra šalia Europos parko, kuris yra gerai išvystęs turizmo infrastruktūra ir pritraukia didelį kiekį lankytojų, taip pat Liubavo dvaro malūnas yra įvertintas „Europa Nostra“ apdovanojimu, kuris susilaukia didelio spaudos ir visuomenės dėmesio. Tuo tarpu Abromiškių dvaras dar nėra atsidaręs, tačiau tiek objekto valdytojas, tiek Lietuvos gyventojai tikina, kad dvarą jau lanko. Pavirvytės dvarą žinojo mažiausiai respondentų, tačiau, svarbu atkreipti dėmesį, kad dvaras yra labiausiai atitolęs nuo didžiųjų miestų, todėl ši reiškinį galėjo paveikti respondentų gyvenamosios vietos atstumas nuo objekto. Apklausos atsakymai parodė, kad Lietuvos gyventojai apie kultūros paveldo objektus dažniausiai sužinojo iš kitų asmenų, soc. tinklų, televizijos, radijo arba spaudos. Tai parodo, kad kultūros paveldo komunikacijai įgyvendinti efektyviai veikia tradicinės komunikacijos priemonės, skaitmeninės komunikacijos priemonės dar tik pradedamos naudoti. Apibendrinant

svarbu paminėti, kad ištyrus EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų aktualizuotus projektus patvirtinta, kad siekiant optimizuoti kultūros paveldo aktualizavimo efektyvumą, reikia investuoti tiek į išorinę, tiek į vidinę kultūros paveldo komunikaciją.

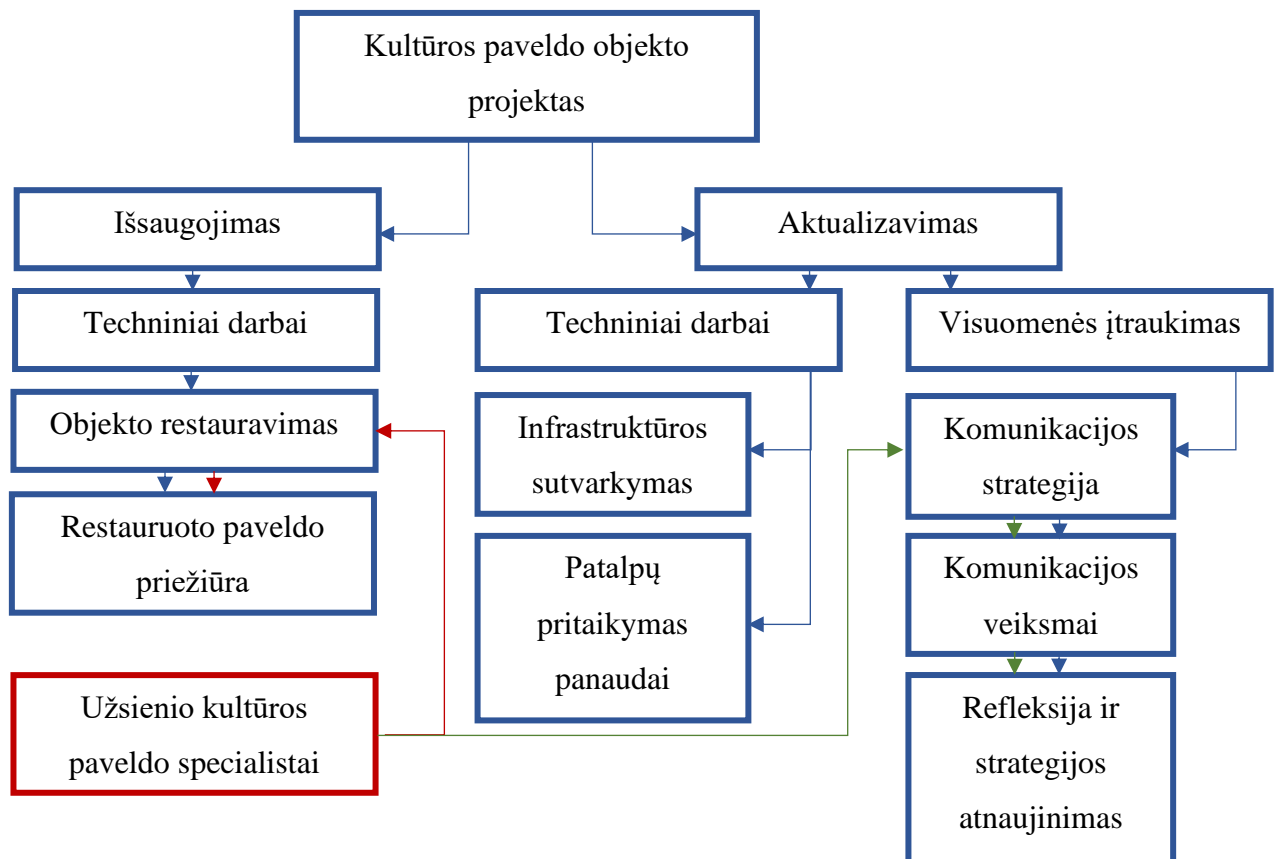
IŠVADOS

1. Didėjant globalizacijai ir kultūrinio identiteto nykimui, kultūros paveldo objektų aktualizavimas ir pritaikymas visuomenės reikmėms yra viena iš pagrindinių priemonių padedančių objektą išsaugoti ateities kartoms. Kultūros paveldo įveiklinimas padeda suteikti objektui ekonomines panaudojimo galimybes, įgauti savarankiškumo ir sugebėti save išlaikyti. Taip pat kultūros paveldo aktualizavimas skatina bendruomenės ir visuomenės įsitraukimą, aktyvų dalyvavimą kultūriniame gyvenime ir formuoja kolektyvinę atsakomybę.
2. ES institucijos išvelgia poreikį investuoti į kultūros paveldo aktualizavimą, todėl yra kuriamos programos, kurios padeda objektus išsaugoti ir aktualizuoti pasitelkiant finansinę paramą. Nors programų įvairovė padeda investuoti į kultūros paveldą skirtingose srityje (restauravimas, įveiklinimas, mokslinių tyrimų atlikimas), tačiau pastebima, kad projektai yra remiami tik finansiniu aspektu, todėl atsiranda rizika suteiktas lėšas išnaudoti nevisavertiškai dėl kompetencijų, kontrolės ir žmogiškųjų išteklių pagalbos trūkumo.
3. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programa išsiskiria tuo, kad vienas iš pagrindinių programos tikslų yra ne tik finansavimo suteikimas, bet ir partnerysčių užmezgimas tarptautiniu mastu, patirties dalijimasis ir siekis optimizuoti lėšų panaudojimą. Kultūros paveldo objektų aktualizavimui EEE ir Norvegijos finansavimo mechanizmai skiria dėmesį ir projektuose akcentuoja įveiklinimo ir komunikacijos svarbą, tačiau tyrimas atskleidė, kad praktikoje kultūros paveldo objekto valdytojai su užsienio specialistais daugiau bendrauja dėl restauravimo patirčių ir išsaugojimo perspektyvų, bet ne aktualizavimo efektyvumo gerinimo.
4. Siekiant iširti komunikacijos svarbą aktualizavimo procese aptarta teorinė medžiaga, sukurtos schemas, kurios tiria išorinę ir vidinę aktualizuoto kultūros paveldo komunikaciją bei jos procesus. Pateiktos užsienio kultūros paveldo objektų patirtys ir sėkmingi pavyzdžiai, kurių vykdoma komunikacija prisideda prie aktualizavimo tikslų pasiekimo. Tyrimo metu atskleista, kad kultūros paveldo objektų valdytojai sutinka, jog komunikacija yra esminis veiksnys lemiantis objekto žinomumą ir stengiasi į ją investuoti, tačiau neturi pakankamai kompetencijų, kurios optimizuotų darbą ir didintų kultūros paveldo objekto žinomumą bei visuomenės įtraukimą.
5. Didelė dalis Lietuvos gyventojų keliauja Lietuvoje ir lanko kultūros paveldo objektus, tačiau EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų programa aktualizuotų kultūros paveldo objektų komunikacija nepasiekia savo tikslinės auditorijos, todėl norint gerinti aktualizavimo rezultatus atsiranda poreikis stiprinti komunikacijos kiekybę ir kokybę pasitelkiant efektyvias kultūros paveldo komunikacijos priemones.

REKOMENDACIJOS

Formuluojant mokslinio darbo tikslą, buvo sukurta prielaida, kad EEE ir Norvegijos finansiniai mechanizmai įgyvendina tikslą finansuoti projektus ir suteikti profesionalų pagalbą išsaugant ir aktualizuojant kultūros paveldą, tačiau užsienio specialistai dalinasi gerąją patirtimi tik techninių kultūros paveldo objekto savybių atkūrimo ir išsaugojimo etape. Siekiant aktualizuoti kultūros paveldą, projektų vertinime apibrėžiami techniniai kriterijai (sutvarkytas objektas, pritaikyta infrastruktūra), tačiau nėra dalijimasi patirtimi sėkmingai aktualizuojant paveldą ir organizuojant komunikaciją. Norint užtikrinti aktualizavimo efektyvumo optimizavimą, ateityje yra siūloma įtraukti užsienio specialistus padedant paruošti kultūros paveldo objekto valdytojus komunikacijos etapui ir visuomenės įtraukimui (3 schema):

3 schema. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų kultūros paveldo objektų projektų įgyvendinimo etapai.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Įgyvendinant kultūros paveldo aktualizavimo projektus, jie yra neatsiejami nuo išsaugojimo, nes norint pritaikyti objektą visuomenės reikmėms, pirmiausia reikia turėti ką pritaikyti. Todėl

projektų įgyvendinimo modelis yra tinkamas, tačiau siekiant optimizuoti kultūros paveldo objektų aktualizavimą yra rekomenduojama išnaudoti užsienio specialistų ir partnerių patirtį bei resursus ne tik tobulinant restauravimo ir išsaugojimo kokybę, bet ir sėkmingai aktualizuojant kultūros paveldo objektus. Šiuo metu užsienio kultūros paveldo specialistai įsitraukia į projekto įgyvendinimo eigą objekto restauravimo ir restauruoto paveldo priežiūros etapuose. Siekiant optimizuoti kultūros paveldo objektų aktualizavimą, rekomenduojama užsienio kultūros paveldo specialistus įtraukti į komunikacijos strategijos kūrimą, komunikacijos plano rengimą ir rezultatų įvertinimą, kuris prisidėtų prie efektyvaus žinomumo didinimo ir didesnio kultūros paveldo objekto įveiklinimo. Aktualizavimo efektyvumui ir komunikacijai gerinti rekomenduoja organizuoti:

- Kultūros paveldo komunikacijos gerųjų patirčių pristatymus;
- Mokymus, apie kultūros paveldo objektų komunikaciją;
- Dirbtuves, kurių metu konkrečiam paveldo objektui būtų sukurta aktualizavimo strategija;
- Sukurti bendrą komunikacijos planą su partneriais, pasinaudojant vienas kito kanalus;
- Skirti finansavimą kultūros paveldo objektų komunikacijai.

Bibliografinių nuorodų sąrašas

1. Aleknevičienė, J., Pocienė, A., Šupa, M. (2019). *Kaip rašyti mokslinį rašto darbą?* https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/Kaip_parasyti_mokslini_darba_2020_EL.pdf
2. Baltijos jūros regiono paveldo komitetas. (2021). *Good practices on built heritage conservation/retoration. Haapsalu Castle.* https://baltic-heritage.eu/wp-content/uploads/2022/02/Estonia_compressed-4.pdf
3. BGI Consulting. (2015). *2009-2014 m. Europos ekonominės erdvės (EEE) ir Norvegijos finansinių mechanizmų įgyvendinimo vertinimas.* <https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/FM%20BGI%20EEE%20NOR%20galutin%C4%97%20ataskaita.pdf>
4. Braccini, A.M., Federici, T. (2008). Knowledge Sharing In A Cultural Heritage Context: An Exploratory Study. *MCIS 2008 Proceedings.*
5. Bryman, A. (2015). *Social Research Methods* (5th ed.). Oxford University Press. 79–95 p.
6. Bučas, J. (2013). Naudoti saugant ar saugoti naudojant? Iš sud. J., Bardauskas, *Kultūros paminklai / 17, mokslinių straipsnių rinkinys*, (p. 3–14). Leidykla „Savastis“
7. Dal Bello, P. (2016). *Rethinking cultural heritage: a qualitative research on the value of adaptive reuse for cultural heritage.* <http://hdl.handle.net/2105/39510>
8. Daubarytė, K. (2016). Vietos ir bendruomenės įtaka vertinant reikšmingus, didelės apimties architektūros paveldo objektus. Iš sud. J., Bardauskas (Sud.), *Kultūros paminklai / 20, mokslinių straipsnių rinkinys*, (p. 32–42). Leidykla „Savastis“.
9. Daubarytė, K. (2016). Vietos ir bendruomenės įtaka vertinant reikšmingus, didelės apimties architektūros paveldo objektus. Iš J., Bardauskas (Sud.), *Kultūros paminklai / 20, mokslinių straipsnių rinkinys*, (p. 32–42). Leidykla „Savastis“
10. Deltuvaitė, E. (2014). *ES programos „Kūrybiška Europa 2014-2020“ galimybės ir gerosios praktikos.* http://kurybiskaeuropa.eu/kultura/data/files/creative_europe_kultura_km_konferencija.pdf
11. Deringytė, R. (2017). Kultūros animatoriaus vaidmuo aktualizuojant kultūros paveldą: Panemunės pilies atvejis. Iš J., Bardauskas (Sud.), *Kultūros paminklai / 21, mokslinių straipsnių rinkinys*, (p. 126–138). Leidykla „Savastis“.
12. EBLIDA. (2020). *The European Structural and Investment Funds 2021-2027. Funding Opportunities for Libraries.* http://www.eblida.org/Documents/The-European-Structural-and-Investment-Funds_%202021-2027.pdf

13. ECORYS. (2019). *End review of the EEA and Norway Grants 2009-2014. Rapid assessment: final report.* https://eeagrants.org/sites/default/files/resources/End%2BReview%2B2009-2014%2Bfinal%2Breport_for%2Bpublication.pdf
14. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų ofisas. (2022) *Programmes and Projects information.* https://eeagrants.org/archive/2014-2021/projects?field_topics_programmes_target_id%5B161%5D=161&field_status_target_id=All&page=31
15. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų ofisas. (2022). *Conservation and Revitalisation of Cultural and Natural Heritage. Lithuania.* <https://eeagrants.org/archive/2009-2014/programmes/LT06>
16. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų ofisas. (2022). *Culture.* <https://eeagrants.org/archive/2014-2021/programmes/LT-CULTURE>
17. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų ofisas. (2022). *Funding by Financial Mechanism 2009-2014.* <https://data.eeagrants.org/2009-2014/projects/?beneficiary=LT§or=Protecting+Cultural+Heritage&area=Conservation+and+revitalisation+of+cultural+and+natural+heritage>
18. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų ofisas. (2022). *History.* <https://eeagrants.org/about-us/history>
19. EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų ofisas. (2022). *Promotion of Diversity in Culture and Arts within European Cultural Heritage.* <https://eeagrants.org/archive/2009-2014/programmes/LT07>
20. ESTEP. (2018). *2009-2014 metų EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų įgyvendinimo vertinimas. Galutinė ataskaita.* https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/1_%20Galutine%20ataskaita_2018_0412_LT.pdf
21. Europos Komisija. (2015). *Getting cultural heritage to work for Europe. Report of the Horizon 2020 Expert Group on Cultural Heritage.* <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b01a0d0a-2a4f-4de0-88f7-85bf2dc6e004>
22. Europos Komisija. (2017). *Special Eurobarometer 466: Culture heritage.* https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2150_88_1_466_ENG
23. Europos Komisija. (2018). *Innovation in Cultural Heritage Research. For an integrated European Research Policy.* <http://openarchive.icomos.org/id/eprint/2323/1/KI0118044ENN.en%20%281%29.pdf>

24. Europos Komisija. (2021). *Creative Europe 2021-2027 programme brings €2.44 billion to support the cultural and creative sectors*. <https://culture.ec.europa.eu/news/creative-europe-2021-2027-programme-launch>
25. Europos Komisija. (2022). *Discover funding opportunities for the Cultural and Creative Sectors*. <https://culture.ec.europa.eu/funding/cultureu-funding-guide/discover-funding-opportunities-for-the-cultural-and-creative-sectors>
26. Europos Parlamentas. (2018). *Cultural heritage in EU policies*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621876/EPRS_BRI\(2018\)621876_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621876/EPRS_BRI(2018)621876_EN.pdf)
27. Europos Parlamentas. (2018). Research for CULT Committee – Education in Cultural Heritage. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/617486/IPOL_STU\(2018\)617486_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/617486/IPOL_STU(2018)617486_EN.pdf)
28. Europos Parlamentas. (2021). *Cultural heritage in EU discourse and in the Horizon 2020 programme*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/642803/EPRS_BRI\(2019\)642803_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/642803/EPRS_BRI(2019)642803_EN.pdf)
29. Europos Sąjungos investicijos. (2022). *Europos socialinis fondas Sanglaudos fondas. Europos regioninės plėtros fondas. Patvirtintos priemonės*. https://www.esinvesticijos.lt/lt/finansavimas/patvirtintos_priemones/aktualizuoti-kulturos-paveldo-objektus
30. Europos Sąjungos investicijos. (2022). *Tvarių prielaidų ir paskatų aktualizuoti kultūros paveldo vertybes sukūrimas*. <https://2021.esinvesticijos.lt/priemones/2021-2030-metu-lietuvos-respublikos-kulturos-ministeripazangos-priemones-nr-08-001-04-06-01-tvariu-prielaidu-ir-paskatu-aktualizuoti-kulturos-paveldo-vertybes-sukurimas-aprasas>
31. Gaižauskaitė, I., Mikėnė, S. (2014). Socialinių tyrimų metodai: apklausa. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16910/9789955196426.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
32. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras.
33. Groote, P., Haarsten, T. (2008). The Communication of Heritage: Creating Place Identities. Iš Graham, B., Howard, P. (Red.), *The Ashgate Research Companion To Heritage And Identity*, (p. 181–194). „Ashgate Publishing Limited“
34. Hirszenberger, H., Ranogajec, J., Vucetic, S., Lalic, B., & Gracanin, D. (2018). Collaborative projects in cultural heritage conservation – management challenges and risks. *Journal of Cultural Heritage* 37 (215–224). <https://doi.org/10.1016/j.culher.2018.10.006>

35. Interreg Europe. (2020). *Collection of the Good Practice Examples in Cultural Heritage Sustainability and Durability*. https://projects2014-2020.interregeurope.eu/fileadmin/user_upload/tx_tevprojects/library/file_1580999494.pdf
36. Interreg Europe. (2020). *Collection of the Good Practice Examples in Cultural Heritage Sustainability and Durability*. https://projects2014-2020.interregeurope.eu/fileadmin/user_upload/tx_tevprojects/library/file_1580999494.pdf?fbclid=IwAR1zeTy6B21N-OSaAkEnqzKiBFhmEKrZdf9-vkHsHh9yXIwn7SyI8jmNJW0#page10
37. Ismail, M., H. (2013). *Local community involvement in cultural heritage management: a case study of Melaka Heritage Trail, Malaysia*. [Daktaro disertacija]. University of Portsmouth research portal.
38. Ivanc, T., Vrenčur, R. (2014). Mechanisms of Financing Investment in Immovable Cultural Heritage. Iš *Lex Localis-Journal of Local Self-Government*, Vol. 12. (p. 1-30).
39. Jarutis V. (2015). Kultūros paveldas, tautinė valstybė ir globalizacija: tarpusavio ryšiai ir įtakos. *Politologija*, 63(3), 87-116. <https://doi.org/10.15388/Polit.2011.3.8268>
40. Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacija. (2011). *Communicating Heritage: A Handbook for the Tourism Sector*. PTO.
41. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas*. Kaunas, 2002.
42. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė. (2010). *Valstybinio audito ataskaita, kultūros paveldo išsaugojimas* (2010 vasario 19 d. Nr. VA-P-50-2-2). <https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2029>
43. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2011). *Memorandum of understanding on the implementation of the EEA financial mechanism 2009-2014*. https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/EN_ver/Activities/Financial%20Assistance/EEA_MoU_-_final_ENG.pdf
44. Lietuvos statistika. (2022). Lietuvos gyventojai. <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2021/salies-gyventojai-gyventoju-skaicius-ir-sudetis>
45. Myklebust, D. (2009). Kultūros paveldas ir turizmas – draugai ar priešai? Iš sud. M., Lehtimäki (Sud.) *Kultūros paveldas ir turizmas*, 71–79. <https://www.kpd.lt/uploads/Tai%20%C4%AFdomu/FORUMO%20KNYGA.pdf>
46. Morrison, A. M. (2013). *Marketing and Managing Tourism Destinations* (1st ed.). New York: Routledge.
47. Pickard, R. (2009). *Funding the architectural heritage: a guide to policies and examples*. (p. 15–20). Council of Europe.

48. Pinton, S., Zagato, L., Zabeo, S., Pellizzon, D. (2017). *Cultural Heritage in the Frame of European Funding Programmes: Challenges and Opportunities*.
<https://doi.org/10.14277/6969-052-5/SE-4-4>
49. Shalaginiva, I. (2012). *Understanding Heritage: A Constructivist Approach to Heritage Interpretation as a Mechanism for Understanding Heritage Sites*. [Daktaro disertacija]. Core.
50. Shimray, S. R. (2019). Ways to Create Awareness on Cultural Heritage: An overview. *Library Philosophy and Practice*. 2577.
51. Srivastava, S. (2015). A Study of Awareness of Cultural Heritage among the Teachers at University Level. *Universal Journal of Educational Research*, Vol. 3(5), 336–344.
<https://doi.org/10.13189/ujer.2015.030505>
52. Šadreikaitė, M. (2020). Kultūros paveldo objektų pritaikymo visuomenės reikmėms aktualizavimo ir komunikacijos tyrimas. Vilniaus apskrities dvarai. [Baigiamasis bakalauro darbas].
53. Šadreikaitė, M. (2022). „Europa Nostra“ apdovanojimų poveikis kultūros paveldo objekto žinomumui: Liubavo dvaro malūno atvejis. [Mokslo tiriamasis darbas].
54. Tarptautinė paminklų ir paveldo vietovių taryba. (2011). *The Paris declaration on heritage as a driver of development*, (2011 gruodžio 1 d.) .
https://www.icomos.org/Paris2011/GA2011_Declaration_de_Paris_EN_20120109.pdf
55. The Mayor. (2020 Spalio 5 d.). *Haapsalu is renowned for its clean nature and curative sea mud*. <https://www.themayor.eu/en/a/view/haapsalu-is-renowned-for-its-clean-nature-and-curative-sea-mud-6035>
56. Tom O. Johnsen & Pernille Rieker. (2015). The EEA and Norway Grants: A Source of Soft Power?, *Journal of European Integration*, 37:4, 417–432.
<http://doi.org/10.1080/07036337.2014.987139>
57. Welcome Europe. (2022). *Creative Europe Programme 2021-2027*.
<https://www.welcomeurope.com/en/programs/creative-europe/>

Priedai

1 priedas. Anketos klausimai Lietuvos gyventojams

1. Koks Jūsų amžius?

- 18–25 m.
- 26–35 m.
- 36–45 m.
- 46–55 m.
- 56–65 m.
- Virš 65 m.

2. Jūsų lytis:

- Vyras
- Moteris
- Kita

3. Jūsų išsilavinimas:

- Pradinis
- Pagrindinis
- Vidurinis
- Profesinis
- Nebaigtas aukštasis
- Aukštasis

4. Kokioje Lietuvoje vietovėje gyvenate?

- Išvardintos visos Lietuvos savivaldybės

5. Ar keliaujate Lietuvoje?

- Taip
- Ne

6. Kaip dažnai keliaujate Lietuvoje?

- Vieną ar daugiau kartų per savaitę
- Kelis kartus per mėnesį
- Kartą per mėnesį
- Kelis kartus per šešis mėnesius
- Kartą per šešis mėnesius
- Kelis kartus per metus
- Kartą per metus
- Rečiau

- Nekeliauju

7. Koks dažniausiai būna kelionės tikslas?

- Poilsinis
- Pažintinis
- Darbo
- Sveikatingumo
- Religinis
- Kita (galima įrašyti savo variantą)

8. Ar kelionės metu lankote kultūros paveldo objektus?

- Taip
- Ne

9. Ar teko girdėti apie išvardintus kultūros paveldo objektus?

- Taip, esu girdėjęs
- Ne, negirdėjau

10. Ar teko lankyti išvardintuose kultūros paveldo objektuose?

- Taip
- Ne

11. Kokiais tikslais lankėtės išvardintuose kultūros paveldo objektuose?

- Edukaciniais
- Pažintiniais
- Moksliniais
- Poilsiniais
- Pramoginiais
- Kitais
- Nesilankau

12. Iš kur sužinojote apie išvardintus kultūros paveldo objektus?

- Socialinių tinklų
- Mobilųjų programėlių
- Televizijos, radijo
- Spaudos
- Lauko reklamų
- Informacijos centro
- Iš kitų žmonių
- Kita
- Negaliu atsakyti

13. Kaip vertinate išvardintų kultūros paveldo objektų komunikaciją?

- Labai gerai
- Gerai
- Patenkinamai
- Blogai
- Labai blogai
- Negaliu įvertinti

2 priedas. Interviu klausimai kultūros paveldo objektų valdytojams

- 1. Kokia yra pagrindinė kultūros paveldo objekto veikla, tikslas?**
- 2. Kultūros paveldo objektas dalyvavo EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų finansuotame projekte. Kada buvo užbaigtas projekto įgyvendinimas?**
- 3. Nuo projekto užbaigimo praėjo keli metai, kaip galėtumėte įvertinti įgyvendinto projekto efektyvumą? Ar matote pokytį? Ar išsikelti projekto tikrai turi tęstinumą?**
- 4. Vienas iš pagrindinių EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų tikslų yra stiprinti bendradarbiavimą tarp dviejų šalių, dalintis patirtimi, sakykite, ar projekto įgyvendinimo metu bendravote su donorių šalių atstovais? Ar buvo organizuojami mokymai, forumai ir panašūs bendradarbiavimo skatinimo renginiai?**
- 5. Kokia buvo renginių paskirtis? Turinys (pvz. kaip tinkamai užpildyti projekto dokumentus, kaip vyksta paveldo restauravimas, kaip sėkmingai aktualizuoti projektą ir kt.)**
- 6. Kaip manote, ar visuomenės susidomėjimas kultūros paveldo objektu priklauso nuo išorinės komunikacijos organizavimo?**
- 7. Ar turite komunikacijos strategiją? Kokius pagrindinius komunikacijos kanalus renkatės (laikraščiai, televizija, soc. tinklai ir kt.)?**
- 8. Ar jaučiate poreikį investuoti į išorinės komunikacijos kokybę ir kiekybę (lėšos, mokymai, personalo plėtimas ir kt.)?**

1. Kokia yra pagrindinė kultūros paveldo objekto veikla, tikslas?

Tikslas yra įrengti socialiai atvirą kultūros paveldo objektą, pirmu etapu atrestauruojant pagrindinį rūmų pastatą Abromiškių dvare ir sutvarkyti dalį parko infrastruktūros, kuri yra reikalinga dvaro eksploatavimui. Socialiai atviras, tai pagal patį projektą suplanuoti svečių namai: 12 miegamųjų kambarių, 2 bendros patalpos, kavinė ir papildomu pastatu, kuriame miegamasis būtų su prieiga neigaliesiems. Objektas turi būti ekonomiškai sveikas ir generuoti pajamas.

2. Kultūros paveldo objektas dalyvavo EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų finansuotame projekte. Kada buvo užbaigtas projekto įgyvendinimas?

Projektas pradėtas 2014 m., o užbaigtas 2017 m. pavasarį.

3. Nuo projekto užbaigimo praėjo keli metai, kaip galėtumėte įvertinti įgyvendinto projekto efektyvumą? Ar matote pokytį? Ar išsikelti projekto tikrai turi tęstinumą?

Projektas buvo pilnai įgyvendintas ir užbaigtas laiku. Centrinė dvaro dalis yra medinė ir prie senos medinės dalies, išsaugant jos medžiagiškumą ir struktūriškumą buvo pristatyti du mūriniai frigeliai, tai mes faktiškai su Norvegijos fondo pagalba atstatėme medinę dalį, dvirėmius langus, frigelius ir atkūrėme seną struktūrą.

4. Vienas iš pagrindinių EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų tikslų yra stiprinti bendradarbiavimą tarp dviejų šalių, dalintis patirtimi, sakykite, ar projekto įgyvendinimo metu bendravote su donorių šalių atstovais? Ar buvo organizuojami mokymai, forumai ir panašūs bendradarbiavimo skatinimo renginiai?

Kaip dvaro valdytojas 2 kartus lankiausi Norvegijoje, kur dalyvavau informacinėje kelionėje apie Norvegijos medinį paveldą. Ten susipažinau su Norvegijos specialistais, gavau galimybę apžiūrėti jų išsaugojimo ir aktualizavimo pavyzdžius, kad suprasti kaip teoriniai restauravimo aspektai įgyvendinami praktiškai. Taip pat susitikau su Norvegijos kultūros paveldo asociacija, kuri dalinasi naudinga kultūros paveldo išsaugojimo patirtimi ir buvo atvykę ir pas mus.

5. Kokia buvo renginių paskirtis? Turinys (pvz. kaip tinkamai užpildyti projekto dokumentus, kaip vyksta paveldo restauravimas, kaip sėkmingai aktualizuoti projektą ir kt.)

Norvegijoje buvo organizuota informacinė ir pažintinė kelionė apie išsaugojimą ir kultūros paveldo objekto pristatymą. Lietuvoje specialistai iš Norvegijos skaitė paskaitą Abromiškių bendruomenei kaip panaudoti kultūros paveldą esantį jų gyvenvietėje.

6. Kaip manote, ar visuomenės susidomėjimas kultūros paveldo objektu priklauso nuo išorinės komunikacijos organizavimo?

Sutinku. Komunikacija yra esminis dalykas šiais laikais, nes iš tikrųjų tokius objektus, kurie yra nišiniai, tai nėra kasdienio naudojimo prekę siūlantys objektai, tai juos ypatingai reikia viešinti visom įmanomom priemonėm. Pristatymą visuomenei darėme 2 kartus, taip pat pakvietėme iš mūsų partnerius iš Norvegijos, kurie pravedė paskaitą Abromišchio bendruomenei apie brandingą, paveldo įveiklinimo galimybes ir svarbą.

7. Ar turite komunikacijos strategiją? Kokius pagrindinius komunikacijos kanalus renkatės (laikraščiai, televizija, soc. tinklai ir kt.)?

Šiuo metu daugiausiai komunikuojame per internetinį puslapį, tačiau dėl techninių nesklaidumų pastaruoju metu straipsnių į jį nekėlėme, tačiau puslapis sulaukė didelio visuomenės susidomėjimo. Įgyvendinami EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų projektą atlikome tarpinį darbų filmavimą, dalinomės internetiniame puslapyje, kuriame parodėme, kaip nuo pradinio vaizdo, griuvėsių, medinė dalis buvo atkurta. Taip pat glaudžiai bendradarbiaujame su Elektrėnų savivaldybe ir bandome ieškoti galimybių kaip įveiklinti dvarą, pritraukiant jį prie regiono infrastruktūros, nes iš tikrųjų ne vienus metus, kaip valdytojai finansuojame bendruomenės renginius (pvz. Abromiškių bendruomenės šventė), todėl mūsų dvaras yra minimas renginio viešiniame. Pastebime, kad minėjimas ES internetiniuose puslapiuose irgi skatina visuomenės susidomėjimą, taip pat pastebime, kad pasisekė, jog Abromiškis yra žinomas dėl Abromišchio sanatorijos, kai žmonėms vietovė yra atpažįstama, nors ir dvare nesilankę, jie žino kurioje vietoje jis yra. Per dvarų asociaciją esame sukūrę šokoladų ir atvirukų seriją su dvaro atvaizdu, tai padėjo pasiekti skirtingus socialinius sluoksnius ir parodyti dvarą.

8. Ar jaučiate poreikį investuoti į išorinės komunikacijos kokybę ir kiekybę (lėšos, mokymai, personalo plėtimas ir kt.)?

Tikrai taip. Iš tiesų per karą ir krizę komunikaciją šiek tiek apleidome, tačiau šiuo metu dirbame su naujo tinklalapio sukūrimu. Dvaras dar nėra atidarytas, todėl, kai paskelbsime dvaro atidarymą, ruošiamės samdyti specialistus – komunikacijos įmonę, kuri rūpintųsi dvaro komunikacija. Šiuo metu į komunikacijų dvaro teritorijoje ir aplink per daug neinvestuojame, nes dvaras pokalkas dar yra naujinamas, tačiau kai dvaras atsidarys planuojame tai įgyvendinti. Atsidarius dvarui investuosime į skaitmenines viešinimo priemones, socialinius tinklus ir internetinį puslapį. Liečiant viešinimą, turime gerą kontaktą su Elektrėnų kronikos laikraščiu, su kuriuo bent kartą per metus išleidžiame straipsnį apie dvarą. Deja, šiuo metu nelabai ką turime parodyti apie dvarą, bet nuolat sekame televizijos laidas ir projektus

susijusius su kultūros paveldu. Esame sutarę su “Daiktų istorijos” vedėju, kad sukursime laidą.

1. Kokia yra pagrindinė kultūros paveldo objekto veikla, tikslas?

Kuriamas Liubavo dvaro sodybos muziejus. Skiriamas didelis dėmesys kokybiškam restauravimui, vertingųjų savybių išsaugojimui ir atkūrimui, naudojant tradicines medžiagas ir, jei įmanoma, technologijas. Išsaugotas, atkurtas ir atskleistas autentiškas pastatų išorės ir vidaus vaizdas, išsaugotos ir restauruotos savitos architektūros detalės, atgaivinamas kraštovaizdis (viskas prasidėjo nuo angelo skulptūros restauravimo, akmens riedulių kelio atkarpa su tiltu ir tilteliu, mažosios architektūros elementai, atgaivinta tvenkinių sistema). Mes siekiame, kad svarbiausiu muziejaus eksponatu taptų pats pastatas, kuriame atsiskleistų jo charakteris, būtų išsaugoti tūriai, autentiškas išorės ir vidaus vaizdas, ekspozicijos supažindintų su vykusiais technologiniais procesais.

2. Kultūros paveldo objektas dalyvavo EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų finansuotame projekte. Kada buvo užbaigtas projekto įgyvendinimas?

2017 metais.

3. Nuo projekto užbaigimo praėjo keli metai, kaip galėtumėte įvertinti įgyvendinto projekto efektyvumą? Ar matote pokytį? Ar išsikelti projekto tikrai turi tęstinumą?

Taip, projektas turi tęstinumą.

4. Vienas iš pagrindinių EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų tikslų yra stiprinti bendradarbiavimą tarp dviejų šalių, dalintis patirtimi, sakykite, ar projekto įgyvendinimo metu bendravote su donorių šalių atstovais? Ar buvo organizuojami mokymai, forumai ir panašūs bendradarbiavimo skatinimo renginiai?

Partnerio Norvegijos kultūros paveldo tyrimų instituto pasirengimas prisidėti prie projekto įgyvendinimo buvo aptartas įgyvendinant EEE finansinio mechanizmo Kultūros ir gamtos paveldo išsaugojimo ir atgaivinimo programos dvišalio fondo finansuotą bendradarbiavimo skatinimo veiklą ir 2013 m. lapkričio 20 d. pasirašyta Jungtinės veiklos (partnerystės) sutartis tarp Įstaigos ir NIKU. NIKU atstovai aktyviai dalyvavo projekte teikdami ekspertinę pagalbą. Gauta partnerystės nauda Vykdytojui svarbi dėl suteiktų tiesioginių rekomendacijų dėl statinių atgaivinimo, dėl NIKU ekspertų dalyvavimo mokymuose. NIKU bendradarbiavimas su Projekto vykdytoju buvo taip pat naudingas, ekspertai domėjosi kruopščiai restauruojamais Liubavo pastatais, įstaigos patirtimi restauruojant technikos paveldą (lankydamiesi Liubavo sodyboje), Lietuvos tyrėjų, paveldosaugos specialistų patirtimi (mokymų metu). Surengti 2 mokymai, abu kartus dalyvavo po apytiksliai 65 dalyviai. Svarbus bendradarbiavimo pavyzdys jau nebe projekto rėmuose tačiau jis atsitiko tik dėl finansinės paramos suteiktos

galimybės nuosekliai ir kompleksiškai tvarkyti Liubavo dvaro sodybą – atvykstantys turistai ir gražėjanti aplinka tapo tam tikru spaudimu tvarkytis ir savivaldybei, be to bendradarbiavimo pagrindu Viešoji įstaiga „Europos parkas“ padovanojo parengtą techninį projektą savivaldybei, ir ši jau numatė griūvančio tiltelio per upelį remontą šalia Liubavo malūno.

5. Kokia buvo renginių paskirtis? Turinys (pvz. kaip tinkamai užpildyti projekto dokumentus, kaip vyksta paveldo restauravimas, kaip sėkmingai aktualizuoti projektą ir kt.)

NIKU ekspertai suteikė dalykinę pagalbą kaip vyksta paveldo tvarkybos darbai, taip pat pateikė Liubavo dvaro sodybos vietą europiniame XVIII a. panašių dvaro sodybų kontekste. Užmegztos naudingos pažintys, įgyta žinių.

6. Kaip manote, ar visuomenės susidomėjimas kultūros paveldo objektu priklauso nuo išorinės komunikacijos organizavimo?

Taip.

7. Ar turite komunikacijos strategiją? Kokius pagrindinius komunikacijos kanalus renkatės (laikraščiai, televizija, soc. tinklai ir kt.)?

Internetinė žiniasklaida, soc. tinklai, laikraščiai, televizija, besidominčių kultūros paveldu tarpe, per Lietuvos pilių ir dvarų asociaciją. Projekto metu surengti 3 viešinio renginiai, surengta tarptautinė mokslinė konferencija, kurioje dalyvavo 35 specialistai. Projekto metu vyko bendruomenės renginys, bendruomenės nariai aktyviai dalyvavo projekto pristatymo, projekto pažangos ir projekto pabaigos viešinio renginiuose. Pastebėjome, kad šiuose renginiuose bendraudami su kitais renginių dalyviais jie didžiavosi savo gyvenamąja vieta, mielai dalijosi savo ir senelių prisiminimais iš tų laikų, kai dvaro aplinkoje, nors naudojamoje kolūkio reikmėms, alsavo čia ilgai formuotu grožiu, dariusiu įspūdį čia apsigyvenusiems.

8. Ar jaučiate poreikį investuoti į išorinės komunikacijos kokybę ir kiekybę (lėšos, mokymai, personalo plėtimas ir kt.)?

Taip.

1. Kokia yra pagrindinė kultūros paveldo objekto veikla, tikslas?

Supažindinti su istorija, architektūra, radiniais ir plėtoti kultūrinę veiklą t.y. turistų lankymo skatinimas, renginių organizavimas, ekskursijų vedimas.

2. Kultūros paveldo objektas dalyvavo EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų finansuotame projekte. Kada buvo užbaigtas projekto įgyvendinimas?

2016 m. pavasarį.

3. Nuo projekto užbaigimo praėjo keli metai, kaip galėtumėte įvertinti įgyvendinto projekto efektyvumą? Ar matote pokytį? Ar išsikelti projekto tikrai turi tęstinumą?

Projekto tikslai be abejonės turi tęstinumą. Pirmas tikslas buvo sutvarkyti, objektas buvo daugeliui aplinkinių gyventojų nežinomas ir pritaikyti jį visuomenės reikmėms, ties kuo dabar ir dirbame.

4. Vienas iš pagrindinių EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų tikslų yra stiprinti bendradarbiavimą tarp dviejų šalių, dalintis patirtimi, sakykite, ar projekto įgyvendinimo metu bendravote su donorių šalių atstovais? Ar buvo organizuojami mokymai, forumai ir panašūs bendradarbiavimo skatinimo renginiai?

Projekto vykdymo metu vyko daug seminarų tiek su norvegais, tiek su lietuviais, Mūsų objekte 2 savaites dirbo atvykę norvegų dailidės, dalinosi savo patirtimi ir vyko tiesioginis darbas.

5. Kokia buvo renginių paskirtis? Turinys (pvz. kaip tinkamai užpildyti projekto dokumentus, kaip vyksta paveldo restauravimas, kaip sėkmingai aktualizuoti projektą ir kt.)?

Amatų, dailidžių, langų saugojimo ir priežiūros seminarai.

6. Kaip manote, ar visuomenės susidomėjimas kultūros paveldo objektu priklauso nuo išorinės komunikacijos organizavimo?

Neabejotinai daro didelę įtaką.

7. Ar turite komunikacijos strategiją? Kokius pagrindinius komunikacijos kanalus renkatės (laikraščiai, televizija, soc. tinklai ir kt.)?

Viešojoje erdvėje stengiamės, kad dvaras kuo daugiau būtų minimas viešojoje erdvėje, 2009 m. tik 2 interneto puslapiuose buvo paminėtas dvaras, kaip mirštantis objektas. Dalyvaujam ir viešinimo projektuose. Nuolatos bendradarbiauju su ekskursijų įmonėmis, kad vyktų ekskursijos, taip pat su Mažeikių informacijos ir turizmo centru, organizuojame bendrus projektus, šiuo metu organizuojame lauko kino teatrą, nes mūsų kraštuose nėra kino teatro.

Pastebiu, kad daug užsukančių turistų pamato kelio ženklą apie kultūros paveldo objektą, dėl ženklo pastatymo buvo bendradarbiauta su savivaldybe. Taip pat šiuo metu dirbame ties interneto svetaine, Turime Facebook paskyrą, kurioje dalinamės renginiais, nuotraukomis, pastebiu, kad stebėtojų atsiranda nemažai. Bernardinuose taip pat neseniai paskelbėme straipsnį, todėl nuolatos ieškome su kuo bendradarbiauti.

8. Ar jaučiate poreikį investuoti į išorinės komunikacijos kokybę ir kiekybę (lėšos, mokymai, personalo plėtimas ir kt.)?

Taip, reikia nuolatos komunikuoti, kad dvaras nebūtų užmirštas.

6 priedas. Romualdo Bakučio sutikimas dalyvauti tyrime

INFORMUOTO ASMENS SUTIKIMO FORMA

Šiuo dokumentu patvirtinamas Jūsų sutikimas dalyvauti universiteto Komunikacijos fakulteto studentės Mildos Šadreikaite's tyrime EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų aktualizuotų Lietuvos kultūros paveldo objektų komunikacija, kurio tikslas yra ištirti atrinktų kultūros paveldo objektų vidinę ir išorinę komunikaciją.

Kilus klausimų dėl tyrimo, tyrimo rezultatų naudojimo juos galima užduoti: el. paštu milda.sadreikaite@kf.stud.vu.lt

Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas, iš tyrimo galima pasitraukti bet kuriuo metu nenurodant priežasties; tokiu atveju Jūsų pateikta informacija, duomenys tyrime nebus naudojami. Tyrimo metu Jūsų pateikta informacija, duomenys naudojami tik tyrimui atlikti, jo rezultatams aptarti, apibendrinti bei pristatyti *viešai / neviešai* (pabraukti) ginant baigiamąjį darbą gynimo komisijoje. Jūsų pateikta informacija, duomenys viešai skelbiami anonimizuojant (Jūsų asmens duomenys nenaudojami jokiam tyrimo etape). Baigiamieji darbai pateikiami Vilniaus universiteto informacinėje sistemoje (prieiga tik registruotiems vartotojams) pagal VU patvirtintas taisykles.

Tyrimo metu surinktą informaciją, duomenis gali peržiūrėti tik įgalioti asmenys (Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programos baigiamųjų darbų gynimo komisija, baigiamojo darbo vadovas, recenzentas, Vilniaus universiteto duomenų apsaugos pareigūnas, Vilniaus universiteto bei Komunikacijos fakulteto akademinės etikos komisija).

Jūsų pateikta informacija, duomenys (užfiksuoti garso, vaizdo įrašų, nuotraukomis) po tyrimo įvertinimo baigiamųjų darbų gynimo komisijoje yra sunaikinami.

Pažymėkite savo pasirinkimą (pagal poreikį)

Sutinku, kad atliekant tyrimą būtų daromas garso įrašas TAIP/NE.

Sutinku, kad atliekant tyrimą būtų daromas vaizdo įrašas TAIP/NE.

Sutinku, kad atliekant tyrimą būtų fotografuojama TAIP/NE.

Sutinku, kad apibendrinant tyrimų rezultatus būtų naudojamos mano tiesioginės bei perfrazuotos citatos (pateikiamos anonimizuotai) TAIP/NE.

Sutinku dalyvauti tyrime:

Romualdas Bakučio
30.09.2022

Tyrimo dalyvio vardas, pavardė

Data

Parašas

Studento dalyvio vardas, pavardė

Data

Parašas

7 priedas. Gintaro Karoso sutikimas dalyvauti tyrime

INFORMUOTO ASMENS SUTIKIMO FORMA

Šiuo dokumentu patvirtinamas Jūsų sutikimas dalyvauti universiteto Komunikacijos fakulteto studentės Mildos Šadreikaite's tyrime EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų aktualizuotų Lietuvos kultūros paveldo objektų komunikacija, kurio tikslas yra ištirti atrinktų kultūros paveldo objektų vidinę ir išorinę komunikaciją.

Kilus klausimų dėl tyrimo, tyrimo rezultatų naudojimo juos galima užduoti: el. paštu milda.sadreikaite@kf.stud.vu.lt

Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas, iš tyrimo galima pasitraukti bet kuriuo metu nenurodant priežasties; tokiu atveju Jūsų pateikta informacija, duomenys tyrime nebus naudojami. Tyrimo metu Jūsų pateikta informacija, duomenys naudojami tik tyrimui atlikti, jo rezultatams aptarti, apibendrinti bei pristatyti *viešai / neviešai* (pabraukti) ginant baigiamąjį darbą gynimo komisijoje. Jūsų pateikta informacija, duomenys viešai skelbiami anonimizuojant (Jūsų asmens duomenys nenaudojami jokiam tyrimo etape). Baigiamieji darbai pateikiami Vilniaus universiteto informacinėje sistemoje (prieiga tik registruotiems vartotojams) pagal VU patvirtintas taisykles.

Tyrimo metu surinktą informaciją, duomenis gali peržiūrėti tik įgalioti asmenys (Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programos baigiamųjų darbų gynimo komisija, baigiamojo darbo vadovas, recenzentas, Vilniaus universiteto duomenų apsaugos pareigūnas, Vilniaus universiteto bei Komunikacijos fakulteto akademinės etikos komisija).

Jūsų pateikta informacija, duomenys (užfiksuoti garso, vaizdo įrašų, nuotraukomis) po tyrimo įvertinimo baigiamųjų darbų gynimo komisijoje yra sunaikinami.

Pažymėkite savo pasirinkimą (pagal poreikį)

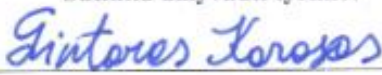

Sutinku, kad atliekant tyrimą būtų daromas garso įrašas TAIP/NE.

Sutinku, kad atliekant tyrimą būtų daromas vaizdo įrašas TAIP/NE.

Sutinku, kad atliekant tyrimą būtų fotografuojama TAIP/NE.

Sutinku, kad apibendrinant tyrimų rezultatus būtų naudojamos mano tiesioginės bei perfrazuotos citatos (pateikiamos anonimizuoti) TAIP/NE.

Sutinku dalyvauti tyrime:

		
Tyrimo dalyvio vardas, pavardė	Data	Parašas
_____	_____	_____
Studento dalyvio vardas, pavardė	Data	Parašas
_____	_____	

8 priedas. Antano Naujoko sutikimas dalyvauti tyrime

INFORMUOTO ASMENS SUTIKIMO FORMA

Šiuo dokumentu patvirtinamas Jūsų sutikimas dalyvauti universiteto Komunikacijos fakulteto studentės Mildos Šadreckaitės tyrime EEE ir Norvegijos finansinių mechanizmų aktualizuotų Lietuvos kultūros paveldo objektų komunikacija, kurio tikslas yra ištirti atrinktų kultūros paveldo objektų vidinę ir išorinę komunikaciją.

Kilus klausimų dėl tyrimo, tyrimo rezultatų naudojimo juos galima užduoti: el. paštu milda.sadreckaitc@kf.stud.vu.lt

Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas, iš tyrimo galima pasitraukti bet kuriuo metu nenurodant priežasties; tokiu atveju Jūsų pateikta informacija, duomenys tyrime nebus naudojami. Tyrimo metu Jūsų pateikta informacija, duomenys naudojami tik tyrimui atlikti, jo rezultatams aptarti, apibendrinti bei pristatyti *viešai / neviešai* (pabraukti) ginant baigiamąjį darbą gynimo komisijoje. Jūsų pateikta informacija, duomenys viešai skelbiami anonimizuojant (Jūsų asmens duomenys nenaudojami jokiam tyrimo etape). Baigiamieji darbai pateikiami Vilniaus universiteto informacinėje sistemoje (prieiga tik registruotiems vartotojams) pagal VU patvirtintas taisykles.

Tyrimo metu surinktą informaciją, duomenis gali peržiūrėti tik įgalioti asmenys (Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programos baigiamųjų darbų gynimo komisija, baigiamojo darbo vadovas, recenzentas, Vilniaus universiteto duomenų apsaugos pareigūnas, Vilniaus universiteto bei Komunikacijos fakulteto akademinės etikos komisija).

Jūsų pateikta informacija, duomenys (užfiksuoti garso, vaizdo įrašų, nuotraukomis) po tyrimo įvertinimo baigiamųjų darbų gynimo komisijoje yra sunaikinami.

Pažymėkite savo pasirinkimą (pagal poreikį)

Sutinku, kad atliekant tyrimą būtų daromas garso įrašas TAIP/NE.

Sutinku, kad atliekant tyrimą būtų daromas vaizdo įrašas TAIP/NE.

Sutinku, kad atliekant tyrimą būtų fotografuojama TAIP/NE.

Sutinku, kad apibendrinant tyrimų rezultatus būtų naudojamos mano tiesioginės bei perfrazuotos citatos (pateikiamos anonimizuoti) TAIP/NE.

Sutinku dalyvauti tyrime:

Antanas Naujokas 2022-11-21

Tyrimo dalyvio vardas, pavardė

Data

Parašas

Studento dalyvio vardas, pavardė

Data

Parašas

Dokumentą elektroniniu parašu
pasirašė ANTANAS,NAUJOKAS
Data: 2022-11-21 22:44:54